

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΗΣ ΕΚΔΗΛΩΣΗΣ

***“Όροι διαβίωσης και συνθήκες εργασίας
των εκπαιδευτικών. Η επίδρασή τους στην
εκπαιδευτική διαδικασία ”***

ΚΥΡΙΑΚΗ 18 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 2024

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ

«Όροι διαβίωσης και συνθήκες εργασίας των εκπαιδευτικών - Η επίδρασή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία»

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΙ ΟΜΙΛΗΤΕΣ:

Σταύρος Μαυρουδέας

Καθηγητής Τμήματος Κοινωνικής Πολιτικής του Παντείου Πανεπιστημίου

Βασίλης Τσάφος

Καθηγητής του Τμήματος Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία του
ΕΚΠΑ

Απόστολος Καψάλης

Επίκουρος Καθηγητής Τμήματος Κοινωνικής Πολιτικής του Παντείου Πανεπιστημίου

ΚΥΡΙΑΚΗ 18 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 2024

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ: ΘΑΝΑΣΗΣ ΚΙΚΙΝΗΣ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Καλησπέρα σε όλους και όλες που βρίσκονται αυτή τη στιγμή συνδεδεμένοι στην πρώτη διαδικτυακή εκδήλωση της ΔΟΕ με αφορμή και με αντικείμενο την εφαρμογή, την υιοθέτηση των ενιαίων κειμένων στο κομμάτι της εσωτερικής - εξωτερικής αξιολόγησης της σχολικής μονάδας. Είναι η 3^η χρονιά με την οποία κάνουμε αυτή τη σειρά των δράσεων, οι οποίες στα δύο προηγούμενα χρόνια έδωσαν σπουδαία αποτελέσματα και έχουν καταφέρει να στηρίξουν τους εκπαιδευτικούς στον αγώνα που δίνουν οι σχολικές μονάδες, ούτως ώστε να μην υπάρχει η κατηγοριοποίηση του Νόμου 4692 και 4823 και να μπορέσουν να καταγραφούν οι πραγματικές ανάγκες και τα πραγματικά προβλήματα στην εκπαίδευση έτσι όπως οι εκπαιδευτικοί ξέρουν να αποτυπώνουν.

Δύο χρόνια εκδηλώσεων με πλήθος πανεπιστημιακών δασκάλων από την Ελλάδα και το εξωτερικό να προσφέρουν γνώσεις και άποψη ως προς το μεγάλο οπλοστάσιο που έχει καταφέρει να δημιουργήσει η Διδασκαλική Ομοσπονδία γι' αυτό το σκοπό, ένας αγώνας για τη μη επιβολή μιας αξιολόγησης η οποία απ' ό,τι διαφαίνεται ολοκάθαρα μόνο προβλήματα έχει να δημιουργήσει στις σχολικές μονάδες και ένας αγώνας που συνδυάζεται και με την απεργία - αποχή που ακόμη δεν έχει κριθεί παράνομη και το λέω αυτό γιατί ήδη βρεθήκαμε και την Παρασκευή στα δικαστήρια με την αναβολή την οποία πήρε για τις 27 του μήνα η εκδίκαση και ζητάμε φυσικά τη συμμετοχή και τη συστράτευση όλων ώστε να μπορέσουμε να καταγράψουμε την άποψη της Ομοσπονδίας και να επιδιώξουμε να γίνει ένας πραγματικός - ουσιαστικός διάλογος για ένα τόσο σοβαρό ζήτημα το οποίο δυστυχώς έχει αντιμετωπιστεί μονομερώς και έχει γίνει και προσπάθεια επιβολής και μόνο ενός συγκεκριμένου νομοθετικού πλαισίου το οποίο από μόνο του δείχνει ότι είναι τεράστια προβληματικό και σίγουρα δεν έχει να κάνει τίποτα με την εκπαιδευτική πραγματικότητα της χώρας μας.

Να θυμίσω σε όλους και όλες ότι βρισκόμαστε μπροστά και σε μια μεγάλη απεργία στις 28 του μήνα στην οποία, επίσης, καλούμε τη συμμετοχή όλων και να περάσουμε στο επιστημονικό κομμάτι της σημερινής ημέρας, στην πρώτη, επαναλαμβάνω, εκδήλωση για το 2024, ο τίτλος της σημερινής παρουσίασης είναι: «Όροι διαβίωσης και συνθήκες εργασίας των εκπαιδευτικών - Η επίδρασή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία», ζητήματα, δηλαδή, που έχουν να κάνουν καθαρά με τη ζωή των εκπαιδευτικών έξω και μέσα από το σχολείο, ζητήματα τα οποία η Διδασκαλική Ομοσπονδία σε ένα μεγάλο μέρος έχει αποτυπώσει στην πρόταση σχεδίου συλλογικής σύμβασης εργασίας την οποία κατέθεσε στις αρχές Νοεμβρίου προς το Υπουργείο Παιδείας, αλλά δυστυχώς στην πρώτη συνάντηση την οποία ορίσαμε δεν είχαμε καμία ανταπόκριση και ελπίζουμε να έχουμε στη συνέχεια, αν και η αισιοδοξία από τη μη επαφή με την πολιτική ηγεσία δεν αφήνει πάρα πολλά περιθώρια, εντούτοις εμείς συνεχίζουμε δυναμικά, κάνουμε τις προτάσεις μας και ακούμε και τους επιστήμονες, οι οποίοι μπορούν να μας δώσουν επιπλέον στοιχεία πέρα απ' αυτά που ζούμε στην καθημερινότητα.

Να καλωσορίσω τους εισηγητές στη σημερινή εκδήλωση και να τους ευχαριστήσω εκ μέρους του Διοικητικού Συμβουλίου της Διδασκαλικής Ομοσπονδίας, είναι οι κύριοι: Σταύρος Μαυρουδέας, Καθηγητής Τμήματος Κοινωνικής Πολιτικής του Παντείου Πανεπιστημίου, Βασίλης Τσάφος Καθηγητής του Τμήματος Εκπαίδευσης και

Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία του ΕΚΠΑ και Απόστολος Καψάλης, Επίκουρος Καθηγητής Τμήματος Κοινωνικής Πολιτικής του Παντείου Πανεπιστημίου.

Ο λόγος σ' αυτούς, θα ξεκινήσουμε από τον κ. Μαουρουδέα. Να υπενθυμίσω σ' αυτούς που μας παρακολουθούν υπάρχει φόρμα καταγραφής ερωτημάτων η οποία είναι αναρτημένη στο κανάλι στο YouTube απ' το οποίο και παρακολουθείτε την εκδήλωση, στις οποίες στο τέλος θα γίνει μια προσπάθεια ομαδοποίησής τους και απάντησης μετά τον πρώτο κύκλο των εισηγήσεων από τους εισηγητές.

Ευχαριστώ και πάλι, ξεκινάμε, κ. Μαουρουδέα, ο λόγος σε σας.

Σ. ΜΑΥΡΟΥΔΕΑΣ: Ναι. Καταρχήν να ευχαριστήσω για την πρόσκληση η οποία είναι εξαιρετικά τιμητική.

Να πω κάτι εκτός του θέματος της εισήγησής μας, για το θέμα της λεγόμενης αξιολόγησης. Επειδή πριν το υποστούν οι άλλες βαθμίδες εκπαίδευσης το έχει υποστεί η τριτοβάθμια σε διάφορες μορφές και εκδοχές της, για όποιον είναι στοιχειωδώς αντικειμενικός κριτής των πράξεων, πρόκειται για ένα πιθανό караγκιοζιλίκι, στο οποίο συνήθως άνθρωποι με κακά επιστημονικά προσόντα, αγνοώντας την ελληνική πραγματικότητα, πολλές φορές ακολουθώντας εντολές, έρχονται να κρίνουν στην περίπτωση των Πανεπιστημίων Ιδρύματα, Πανεπιστημιακά Ιδρύματα, εκ του περισσεύματος των γνώσεων και της καρδιάς της και το λέω ξέροντας πολύ καλά αυτή τη διαδικασία και έχοντας παρακολουθήσει διάφορες τέτοιες παραλλαγές της.

Όλο αυτό δημιουργεί μια τρομερή καθυστέρηση στη δουλειά μέσα στα Πανεπιστήμια, είναι απώλεια χρόνου για γραφειοκρατικά πράγματα που δεν έχουν καμία ουσιαστική επίπτωση, γιατί έχεις ενδιάμεσα αξιολογήσεις, επιθεωρήσεις μετά, γιατί περί επιθεώρησης πρόκειται και όλα τα υπόλοιπα. Είναι μια καταστροφική διαδικασία, δεν έχει να κάνει τίποτα με κάτι το ουσιαστικό, εκπαιδευτικό και ερευνητικό περιεχόμενο, κυρίως προσπαθεί να κατασκευάσει ένα επιχειρηματικό πανεπιστήμιο και αντίστοιχα τις άλλες βαθμίδες εκπαίδευσης και ουσιαστικά μέσω της λεγόμενης αξιολόγησης, που ουσιαστικά είναι μία τυποποίηση έτσι (;), μια πιστοποίηση, ένα ISO, προσπαθούνε ουσιαστικά να προσομοιώσουν με μία αγορά, όπου ανταγωνίζονται διάφοροι διάφορους με ακαθόριστα κριτήρια.

Το κλείνω εδώ και προχωράω κατευθείαν στο θέμα μου γιατί ήδη φλυάρησα.

Αυτό το οποίο θα παρουσιάσω είναι μία μελέτη που εκπονήθηκε για λογαριασμό του Κοινωνικού Πολύκεντρου της ΑΔΕΔΥ, είναι αναρτημένη στη σχετική σελίδα όλη η μελέτη και άρα όποιος θέλει μπορεί να τη δει αναλυτικά σε κείμενο πλήρες έτσι (:), η οποία αφορούσε, την είχα κάνει εγώ μαζί με τον Κώστα τον Πασσά, συνάδελφο στο Τμήμα Κοινωνιολογίας στο Πάντειο, οικονομολόγου επίσης, και αφορούσε τα οικονομικά κυρίως του δημόσιου τομέα συνολικά και των δημοσίων υπαλλήλων συνολικά.

Το λέω αυτό γιατί εκεί μέσα, σ' αυτή τη μελέτη δεν ξεχωρίζουν τα στοιχεία της εκπαίδευσης γενικά και δη της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Στο τέλος όμως αρκετά εκ των ενόντων, γιατί υπάρχει ένα πρόβλημα με το να βρει κανείς χρονοσειρές και λοιπά σειρά για την εκπαίδευση, θα δείξω ορισμένα πράγματα για την εκπαίδευση συνολικά και ιδιαίτερα για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, για τα οικονομικά έτσι (:;) και τα μισθολογικά.

Άρα ουσιαστικά ο μεγάλος όγκος της παρουσίασής μου έχει να κάνει με τη μελέτη συνολικά για το δημόσιο τομέα, το τελευταίο κομμάτι θα αναφερθεί ιδιαίτερα στην εκπαίδευση και ακόμα πιο ιδιαίτερα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Και για να προχωράω μεν, θα κοινοποιήσω τώρα ένα power point που έχω ετοιμάσει για τη σημερινή συζήτησή μας, ελπίζω να είναι ορατό από όλους.

Δεξιά βλέπετε είναι η μελέτη, το εξώφυλλο της μελέτης, το οποίο μπορεί να βρει κανείς στην ιστοσελίδα του Κοινωνικού Πολύκεντρου της ΑΔΕΔΥ, εδώ είναι η δομή της παρουσίασης, στο πρώτο τμήμα είναι η παρουσίαση της μελέτης της ΑΔΕΔΥ, αφορά, θα καλύψει 4 ενότητες. Εκτός απ' τον πρόλογο, η πρώτη είναι για τη θέση του δημόσιου τομέα στην ελληνική οικονομία, η επόμενη είναι επικαιροποιημένα δεδομένα απασχόλησης στο δημόσιο τομέα, αυτά θα τα περάσω λίγο γρήγορα, η τέταρτη για το επίπεδο και την εξέλιξη των μισθών των εργαζόμενων στο δημόσιο τομέα και η πέμπτη θα συγκεφαλαιώνει τα συμπεράσματα των προηγούμενων και θα προχωρά σε συγκεκριμένες προτάσεις πολιτικής του συνδικαλιστικού κινήματος.

Το δεύτερο και πολύ πιο μικρό τμήμα θα αφορά στοιχεία για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση με δύο βασικούς υποάξονες. Το πρώτο τη συνολική, τη γενική υποχρηματοδότηση του κλάδου της εκπαίδευσης στην Ελλάδα και δεύτερον κάποια στοιχεία απ' τα μισθολογικά της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Και για να προχωρήσω κατευθείαν, ένας μύθος που έχει καλλιεργηθεί συστηματικά σχεδόν απ' όλες τις κυβερνήσεις των τελευταίων 30 χρόνων, και βέβαια

από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, όχι μόνο τα ιδιωτικά, αυτά τη δουλειά τους κάνουνε, αλλά και τα δημόσια, είναι ότι ο δημόσιος τομέας είναι ένα βαρίδι στην ελληνική οικονομία. Για όποιον ξέρει στοιχειωδώς, έχει στοιχειώδεις γνώσεις ελληνικής οικονομικής ιστορίας ξέρει το ακριβώς αντίθετο.

Ο δημόσιος τομέας απ' τη γένεση του ελεύθερου ελληνικού κράτους, δηλαδή ουσιαστικά το 1827 - '28, είναι ο βασικότερος πυλώνας της ελληνικής οικονομίας. Η συμβολή του τόσο στο ΑΕΠ όσο και στην απασχόληση, πόσο μάλλον σε στρατηγικά ζητήματα και διαρθρωτικά προβλήματα είναι καθοριστική, άλλωστε γι' αυτό ένας ιστορικός - επιχειρηματικός ηγέτης της χώρας στους προγόνους του σημερινού ΣΕΒ, ο Πρόδρομος Μποδοσάκης, είχε διακηρύξει προς τους ... επιχειρηματίες με τον Τουρλέτη. Από κει κάνουμε δουλειές. Με το κράτος, τον κρατικό τομέα.

Αυτό είναι διαχρονικό χαρακτηριστικό της ελληνικής οικονομίας, του ελληνικού καπιταλισμού, δεν έχει λήξει ποτέ και όσο και αν λέγεται το αντίθετο παραμένει απλά, το αντίθετο παραμένει ένας μύθος.

Τώρα, θα ξεπεράσω τα ζητήματα της ιστορικής διαδρομής για να μην καθυστερώ, απλά να θίξω ένα-δύο πράγματα. Ότι αυτός ο κομβικός ρόλος του δημόσιου τομέα ίσχυε ευθύς εξαρχής, ίσχυε ακόμα και σε περιόδους όπου οι πολιτικές ηγεσίες και οι κυβερνήσεις διακηρυσσανε ότι ήτανε φιλελεύθερες παλιότερες, νεοφιλελεύθερες τώρα.

Ένα ιστορικό παράδειγμα είναι οι κυβερνήσεις Χαριλάου Τρικούπη. Κατά δήλωση φιλελεύθερος, στην πράξη όμως συστηματικά δούλεψε με τον κρατικό τομέα και βέβαια στο τέλος τον χρεοκόπησε κιόλας.

Στην περίοδο του μεσοπολέμου και βέβαια αμέσως μετά ο δημόσιος τομέας είναι καθοριστικός, για μία σειρά λόγους, αρκετά διαφορετικός την περίοδο του μεσοπολέμου. Επίσης διαφορετικός στη μεταπολεμική περίοδο, εδώ όμως έχει, οφείλει κανείς να επισημάνει μία σημαντική διαφοροποίηση της ελληνικής περίπτωση από το δυτικό κανόνα.

Ενώ ο δημόσιος τομέας είναι κομβικός ακόμα και σε πιο αναπτυγμένες οικονομίες, με πιο ισχυρό, δηλαδή, ιδιωτικό τομέα, μετά το 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο αυτός ο ισχυρός ρόλος του δημόσιου τομέα ενισχύεται ακόμα περισσότερο στις δυτικές οικονομίες, στην Ελλάδα μένει πιο πίσω. Γιατί μένει πιο πίσω; Γιατί κυρίως

στην Ελλάδα δεν έχεις την ανάπτυξη του συστήματος κοινωνικής προστασίας και κοινωνικής ασφάλισης.

Ένα βασικό στοιχείο που γιγαντώθηκε στην περίοδο μετά το 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο στη Δύση, στην Ελλάδα είναι εξαιρετικά περιορισμένο. Ουσιαστικά αναπτύσσεται με μία χρονική καθυστέρηση μετά την πτώση της χούντας, ουσιαστικά απ' τη δεκαετία του '80 και μετά. Αυτό στη βιβλιογραφία αποτυπώνεται ως εξής: συνήθως η περίοδος από τον 1^ο Παγκόσμιο Πόλεμο μέχρι και την πτώση της δικτατορίας χαρακτηρίζεται ως μία κεϋνσιανή περίοδος για την ελληνική οικονομία, άρα μία περίοδος με ενίσχυση του ρόλου του κράτους και του δημόσιου τομέα, αλλά αυτός είναι ένας συντηρητικός κεϋνσιανισμός, κρατάει το κομμάτι του κρατικού παρεμβατισμού, αλλά δεν κρατάει, δεν έχει το κομμάτι της ενίσχυσης των μισθών των εργαζομένων. Της ενίσχυσης τόσο άμεσης, με τον άμεσο μισθό, όσο και με τον έμμεσο μισθό, δηλαδή τα συστήματα κοινωνικής προστασίας.

Αυτό που στη βιβλιογραφία έχει ονομαστεί προοδευτικός κεϋνσιανισμός στην Ελλάδα έρχεται με χρονική καθυστέρηση, δηλαδή έρχεται ουσιαστικά μετά το 1975, όταν στη Δύση την ίδια περίοδο αυτός ο προοδευτικός κεϋνσιανισμός έχει μπει σε κρίση.

Μετά, στη συνέχεια στην Ελλάδα έρχονται οι νεοσυντηρητικές πολιτικές, νεοφιλελεύθερες και σήμερα νέες κεϋνσιανές, που είναι σοσιαφιλελεύθερες πολιτικές ουσιαστικά, είναι και οι δύο κατηγορίες νεοσυντηρητικών πολιτικών και σιγά-σιγά αυτή η αποστασιοποίηση, η χρονική αποστασιοποίηση με τη Δύση αρχίζει να κλείνει.

Ένα σημείο που επίσης θέλω να τονίσω ακόμα, συνήθως στη δημόσια συζήτηση στην Ελλάδα υπάρχει πάντα μία καθυστέρηση, οι συντηρητικές πολιτικές ονομάζονται συλλήβδην νεοφιλελεύθερες. Κατά τη γνώμη μου αυτό είναι λάθος, ο νεοφιλευθερισμός έχει ήδη πεθάνει από την κρίση του 2008 και μετά, στη διεθνή βιβλιογραφία και συζήτηση αυτό είναι πάρα πολύ καθαρό, ο διάδοχός του που είναι ένας συντηρητικός κεϋνσιανισμός, ο νέος κεϋνσιανισμός είναι, επίσης, συντηρητικός, είναι, επίσης, με μορφές λιτότητας κτλ., ιδιαίτερα όσον αφορά τους εργαζόμενους, αλλά έχει μια σημαντική αλλαγή σε σχέση με τον νεοφιλευθερισμό, ποια είναι αυτή η αλλαγή; Ο ισχυρός κρατικός παρεμβατισμός. Που όμως δεν είναι μία ενίσχυση του δημόσιου τομέα που εμπεριέχει και το στοιχείο της αναδιανομής εισοδήματος προς την πλευρά των εργαζομένων, το αντίθετο, είναι η ενίσχυση του δημόσιου τομέα, ενίσχυση των επιχειρηματικών κερδών και στήριξης του τομέα των επιχειρήσεων, χωρίς αναδιανομή εισοδήματος προς την πλευρά της εργασίας.

Ένα σημείο, θα πω μια κουβέντα, είναι το τελευταίο που βλέπετε σ' αυτή τη διαφάνεια, αφορά τις κυρίαρχες ερμηνείες της ελληνικής κρίσης του 2010. Αυτή προβλήθηκε ότι οφειλόταν στον υπερβολικά μεγάλο δημόσιο τομέα, και ιδιαίτερα στα δημοσιονομικά ελλείμματα που υπήρχαν. Τα οποία που αποδοθήκανε; Στους εργαζόμενους και στις δήθεν πελατειακές τους σχέσεις με τους πολιτικούς, τις κυβερνήσεις και ευρύτερα το κράτος.

Πρόκειται για κάτι που στην ελληνική συζήτηση θεωρείται περίπου αδιαμφισβήτητο από τα μέσα μαζικής, τα επίσημα τουλάχιστον μέσα μαζικής ενημέρωσης, αν πάει κανείς στη διεθνή συζήτηση τα πράγματα είναι διαφορετικά, αν υπάρχουν πελατειακές σχέσεις στην ελληνική οικονομία και σίγουρα υπάρχουν αυτές αφορούν πολύ λίγο τους εργαζόμενους, αφορούνε πάρα πολύ όμως το μεγάλο κεφάλαιο. Γι' αυτό στη διεθνή βιβλιογραφία ο ελληνικός καπιταλισμός χαρακτηρίζεται σαν cronny capitalism, δηλαδή καπιταλισμός της διαπλοκής θα το λέγαμε σε ελεύθερη απόδοση στα ελληνικά.

Άρα ό,τι προβλήματα προκύψανε στο δημόσιο προϋπολογισμό και ελλείμματα δεν ήταν από την αναδιανομή προς την πλευρά των εργαζομένων μέσω κάποιων πολυπελατειακών σχέσεων, ήτανε κυρίως από την κραυγαλέα υποστήριξη που δίνει ο δημόσιος τομέας σε βάρος των φορολογούμενων, που στη μεγάλη τους πλειοψηφία είναι μισθωτοί, προς τον ιδιωτικό τομέα και ιδιαίτερα στις μεγάλες επιχειρήσεις.

Το περνάω αυτό, όλα τα υπόλοιπα.

Πάω στην επόμενη ενότητα, αυτή αφορά τις μισθολογικές περικοπές στο δημόσιο τομέα. Οι μισθολογικές περικοπές, τις ξέρουμε όλοι μας, δεν χρειάζεται νομίζω να φλυαρήσω γι' αυτές, είναι πάρα πολύ μεγάλες, μετά την κρίση του 2010 και στη βάση των συνταγών, αυτό που εμείς ονομάζουμε μνημόνια, η επίσημη ορολογία είναι προγράμματα οικονομικής προσαρμογής. Τα ελληνικά προγράμματα οικονομικής προσαρμογής.

Στο στόχο τους κατεξοχήν ο δημόσιος τομέας και ιδιαίτερα το μισθολογικό του κομμάτι, το τι πληρώνει σε μισθούς. Γιατί; Γιατί η κυρίαρχη ερμηνεία, εσφαλμένη, το ξέρουμε στη δημόσια συζήτηση, έχει συζητηθεί σε οικονομικά φόρα, ποτέ δεν περνάει όμως στα επίσημα ΜΜΕ ή στις κυβερνητικές παρλάτες στην Ελλάδα, η επίσημη επιχειρηματολογία είναι ότι φταίει ο δημόσιος τομέας και ιδιαίτερα οι εργαζόμενοι σ' αυτόν. Στην πραγματικότητα ξέρουμε ότι δεν είναι αυτός ο λόγος της

ελληνικής κρίσης, άλλοι είναι οι λόγοι της ελληνικής κρίσης και φάνηκε και στην πορεία. Το πιο αδιάψευστο τεκμήριο είναι το εξής: το ότι παρ' όλη την αιματηρή κυριολεκτικά και βάρβαρη περικοπή τόσο του δημόσιου τομέα γενικά όσο ιδιαίτερα των μισθολογικών δεδομένων του δημόσιου τομέα, η ελληνική κρίση μια χαρά κρατεί μέχρι σήμερα, παρ' όλα τα περιστασιακά φτιασιδώματα.

Αν κριτήριο της κρίσης είναι το χρέος, το χρέος είναι πάντα πάρα πολύ υψηλά και η μείωση του λόγου χρέους προς ΑΕΠ οφείλεται κυρίως στον πληθωρισμό που υπάρχει σήμερα και που αυξάνει τον παρονομαστή.

Θα προχωρήσω γρήγορα όσον αφορά τις μισθολογικές μειώσεις, νομίζω τις ξέρουμε όλοι μας πολύ καλά, απλά να επισημάνω τα εξής: ξεκινήσανε πριν την επιβολή των προγραμμάτων οικονομικής προσαρμογής, ξεκινήσανε, δηλαδή, πρώτα με την κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας, του Κώστα Καραμανλή, με το πάγωμα των μισθών, συνεχιστήκανε με την κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ, του Γιώργου Παπανδρέου, πάγωμα μισθών ακόμα, περικοπές επιδομάτων, κατάργηση και περικοπές οδοιπορικών, κατάργηση 13^{ου} - 14^{ου} μισθού κτλ. και επεκταθήκαν ακόμα περισσότερο με το πρώτο πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής.

Τα μέτρα τα βλέπετε, είναι γνωστά, δεν θα κάτσω να τα απαριθμήσω τώρα, να σημειώσω το εξής: ότι όλες αυτές οι βάρβαρες μειώσεις στη μισθοδοσία των εργαζόμενων στο δημόσιο τομέα δεν πέρασαν μόνο από τα άμεσα μέτρα, αλλά πέρασαν επίσης με ένα πολύ ύπουλο τρόπο με τη θέσπιση του ενιαίου μισθολογίου - βαθμολογίου. Αυτό ήταν ένα παραδοσιακό αίτημα του συνδικαλιστικού κινήματος και σωστά, δηλαδή ότι για την ίδια δουλειά θα πρέπει να έχεις τις ίδιες αμοιβές, πλην όμως εδώ αυτό χρησιμοποιήθηκε γιατί; Για μία εξίσωση προς τα κάτω. Όχι προς τα πάνω. Άρα ναι για την ίδια δουλειά, τις ίδιες αμοιβές αλλά στο κατώτερο επίπεδο.

Και αυτό βέβαια οδήγησε στη σημαντική μείωση των εργαζόμενων στο δημόσιο τομέα που υπολογίζεται από 20 μέχρι 53% ανάλογα με διάφορους κλάδους και ειδικότητες.

Να προχωρήσω στο επόμενο σημείο. Έχει ενδιαφέρον να συγκρίνει κανείς τα μισθολογικά επίπεδα, το μέσο, δηλαδή, ουσιαστικά μισθό στον ελληνικό δημόσιο τομέα με τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και αυτό κάναμε σ' αυτή τη μελέτη, μπορεί να διαβάσει κανείς τα στοιχεία, δεν θα σας κουράσω με πίνακες κτλ. Η μελέτη αφορά την περίοδο 2008 μέχρι 2020, δηλαδή τι καλύπτει; Καλύπτει δύο χρόνια

πριν την κρίση του '10 και καλύπτει και μερικά χρόνια μετά την υποτιθέμενη έξοδο από την κρίση.

Εδώ βλέπουμε ότι μέχρι και το 2020 η μείωση του μέσου μισθού σε πραγματικούς όρους στην Ελλάδα ήτανε πάνω από 25%, όταν στην Ευρώπη των 27 υπήρχε μία αύξηση περίπου 24%, στις χώρες της ΟΝΕ περίπου 21,5 και σε επιμέρους χώρες περισσότερο ή λιγότερο.

Το ενδιαφέρον είναι και το δεύτερο σημείο ότι το επίπεδο των μισθών στον ελληνικό δημόσιο τομέα είναι, επίσης, σε πολύ άσχημη θέση, συγκριτικά και με χώρες που μπήκανε και αυτές σε μνημόνια, σε προγράμματα προσαρμογής. Έτσι βλέπουμε ότι η Κύπρος για παράδειγμα την ίδια περίοδο έχει μία αύξηση της τάξης του 6,3, η Ισπανία επίσης στο 6,3, η Ιρλανδία είναι η μόνη που είχε μία μείωση αλλά αυτή η μείωση είναι της τάξης του 6,5. Καμία σχέση με το 25,6 της ελληνικής περίπτωσης.

Τώρα θα περάσω αρκετά γρήγορα τα δεδομένα, να πω μόνο ότι αυτά που έχουμε χρησιμοποιήσει είναι μικροδεδομένα από την έρευνα εργατικού δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ, αυτή είναι μία δειγματοληπτική έρευνα με ερωτηματολόγιο, άρα δεν είναι απογραφή, σε κάποια στοιχεία, ιδιαίτερα για την απασχόληση, τα συγκρίναμε και με την απογραφή που υπάρχει, που εκεί είναι απογραφή κανονική, καταγράφονται τα πάντα και τα δεδομένα και οι τάσεις είναι λίγο-πολύ ίδιες. Γιατί χρησιμοποιήσαμε την έρευνα εργατικού δυναμικού; Γιατί είναι πολύ πιο αναλυτική και πολύ πιο πλήρης, ενώ η απογραφή στο δημόσιο τομέα έχει πολύ λίγα δεδομένα.

Τώρα, και για να προχωράω λίγο γρήγορα, εντάξει, εδώ αυτό δείχνει τον αριθμό δημόσιων υπαλλήλων κατά φορέα, δεν έχει μεγάλη σημασία, τη διάρθρωση κατά φύλο και τι αλλαγές είχε σ' αυτή την περίοδο, τη διάρθρωση κατά οικογενειακή κατάσταση και εδώ τη διάρθρωση κατά επάγγελμα. Προσέξτε το αυτό, έχει ιδιαίτερη σημασία, η μεγαλύτερη κατηγορία είναι το επιστημονικό προσωπικό.

Εδώ είναι, επίσης, η διάρθρωση κατά κλάδους, εδώ βλέπει κανείς ότι η εκπαίδευση είναι το δεύτερο μεγαλύτερο τμήμα, μετά τη δημόσια διοίκηση και άμυνα και την υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση. Εδώ βλέπετε το επίπεδο εκπαίδευσης των εργαζόμενων στο δημόσιο τομέα που είναι στη μεγάλη πλειοψηφία απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, σε αντίθεση με τους απασχολούμενους στον ιδιωτικό τομέα που είναι κυρίως με απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης.

Αυτό γιατί έχει σημασία; Γιατί πάρα πολλές φορές ιδιαίτερα από επιχειρηματικά κέντρα, ο ΣΕΒ για παράδειγμα και το ΙΟΒΕ, η έκθεση Πισσαρίδη για να μην ξεχνιόμαστε, είναι από τους πρώτους που συνήθως θα σου πετάνε στο τραπέζι το λεγόμενο weight premium, δηλαδή ότι οι απασχολούμενοι στο δημόσιο τομέα πληρώνονται περισσότερο απ' ό,τι οι απασχολούμενοι στον ιδιωτικό τομέα.

Ξέρουν ότι αυτό είναι ψευδές γιατί δεν συνυπολογίζουν δύο πράγματα. Πρώτον τη διαφορά εκπαιδευτικού επιπέδου και δεύτερον την ύπαρξη μονιμότητας στο δημόσιο τομέα και άρα τις ωριμάνσεις για όσο καιρό υπήρχαν. Ξέρουν ότι αν αφαιρέσουμε αυτά τα στοιχεία το λεγόμενο weight premium εξαφανίζεται εντελώς. Αυτό έχει συζητηθεί στην επιστημονική συζήτηση, δεν θα φτάσει ποτέ στην επίσημη δημόσια συζήτηση, προφανώς καταλαβαίνει κανείς τους λόγους.

Εδώ, σ' αυτό το διάγραμμα βλέπουμε τον καθαρό μισθό για το σύνολο της οικονομίας και διακρίνοντάς το στο ποιος είναι ο καθαρός κοινωνικός μισθός για το δημόσιο και για τον ιδιωτικό τομέα. Τι είναι ο καθαρός κοινωνικός μισθός; Ο καθαρός κοινωνικός μισθός είναι το τι παίρνει, μάλλον ο συμψηφισμός εισφορών σε φόρους και αποδόσεων σε επιδοτήσεις που παίρνουνε μετά. Άρα τι συνεισφέρουν στον κρατικό προϋπολογισμό και τι παίρνουν στη συνέχεια απ' αυτόν.

Αυτό γιατί είναι σημαντικό να το δούμε; Γιατί απαντά στο επίσημο επιχείρημα ότι για την ελληνική κρίση φταίει ο δημόσιος τομέας και ιδιαίτερα οι υψηλές μισθολογικές απολαβές των εργαζόμενων στο δημόσιο τομέα. Όπως φαίνεται πολύ καθαρά απ' αυτό το διάγραμμα, η συνεισφορά στον κρατικό προϋπολογισμό των εργαζόμενων του δημόσιου τομέα είναι πολύ μεγαλύτερη απ' αυτά που παίρνουνε σαν επιστροφή με τη μορφή διαφόρων ενισχύσεων απ' αυτόν και είναι βέβαια οπωσδήποτε σαφώς μεγαλύτερη από τη συνεισφορά των εργαζόμενων στον ιδιωτικό τομέα.

Εδώ το βλέπετε σε διάφορες άλλες, είναι αποπληθωρισμένος καθαρός μισθός, ενώ ο πρώτος ήταν σε ονομαστικές τιμές, οι τάσεις είναι οι ίδιες, δεν αλλάζει κάτι. Πλήρης και μερική απασχόληση, το ξεπερνάω επίσης και αυτό. Εδώ εξηγεί αυτό το επιχείρημα που σας είπα, ότι ο καθαρός κοινωνικός μισθός είναι η καθαρή θέση του εργαζόμενου σε σχέση με το κράτος, δηλαδή το τι πληρώνει ή πληρώνεται από το κράτος. Ουσιαστικά φόροι μείον επιδοτήσεις. Και βλέπει εκεί κανείς ότι η συνεισφορά των εργαζόμενων του δημόσιου τομέα είναι μεγάλη, μεγαλύτερη απ' ό,τι οι άλλοι εργαζόμενοι σε άλλους κλάδους και επίσης είναι θετική. Οι εργαζόμενοι στο δημόσιο τομέα συνεισφέρουν στον κρατικό κορβανά περισσότερα απ' ό,τι παίρνουν απ' αυτόν.

Εδώ βλέπει κανείς τον καθαρό μισθό ανά επάγγελμα, στην κατηγοριοποίηση που έχουμε δυστυχώς δεν ξεχωρίζει την εκπαίδευση, εδώ πάλι είναι ο καθαρός μισθός δημοσίων υπαλλήλων κατά κλάδο, υπάρχει εκπαίδευση, δεν ξέρω αν φαίνεται το ποντίκι εδώ προς το τέλος, είναι η 5^η μπάρα από το τέλος, κατά φύλο το οποίο δεν έχει αυτή τη στιγμή σε αυτά που συζητάμε κάποια σημασία, η μισθολογική κατανομή των εισοδημάτων κατά μέσο όρο.

Ο πίνακας 27 έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Δείχνει, κάνει μία διεθνή σύγκριση των μισθών των δημοσίων υπαλλήλων, για το 2008 είναι η μπλε μπάρα, για το 2020 είναι η πορτοκαλί, αυτό που βλέπετε σκιασμένο εδώ πέρα είναι η ελληνική επίδοση και βλέπει κανείς ότι είναι πάρα πολύ χαμηλά και σε σχέση με το μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και φυσικά για τη μεγάλη πλειοψηφία των ευρωπαϊκών χωρών.

Και βέβαια ότι ο μισθός των δημοσίων υπαλλήλων από το 2008 μέχρι το 2020 φυσικά μειώθηκε, όταν βλέπουμε σε άλλες περιπτώσεις εντυπωσιακές αυξήσεις. Η εντυπωσιακή αύξηση όπως φαίνεται: η πορτοκαλί μπάρα είναι υψηλότερη απ' τη μπλε μπάρα.

Εδώ είναι οι συγκρίσεις των μισθών των δημοσίων υπαλλήλων σε χώρες που μπήκανε σε μνημόνιο, δηλαδή σε πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής. Η ελληνική περίπτωση είναι η δεύτερη από τα αριστερά, η πρώτη είναι η Πορτογαλία, τρίτη είναι η Κύπρος, τέταρτη είναι η Ισπανία, η Ισπανία δεν μπήκε σε μνημόνιο τυπικά αλλά παρόλα αυτά ήταν στα λεγόμενα πιγκς. Η επόμενη η Ιταλία, ούτε αυτή μπήκε σε μνημόνιο αλλά πάλι ήτανε μέσα στην κατηγορία των δακτυλοδεικτούμενων και η τελευταία είναι η Ιρλανδία.

Βλέπει κανείς σαφώς αυτό που είπα πριν, ότι στην ελληνική περίπτωση έχουμε μείωση των μισθών και βέβαια είναι ο ουραγός στην κατάταξη σε σχέση ακόμα και με τις χώρες που μπήκανε σε πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής.

Το επόμενο σημείο που θέλω να τονίσω είναι το ζήτημα του πληθωρισμού, γιατί σε όλη την προηγούμενη μελέτη θα μπορούσαμε να την κάνουμε με κάποια άλλη μεθοδολογία, δεν την κάναμε τότε, γιατί ακόμα το ζήτημα του πληθωρισμού δεν είχε αναδειχθεί πάρα πολύ, ξέρουμε σήμερα πάρα πολύ καλά ότι ο πληθωρισμός που κατατρέχει την ελληνική οικονομία και όχι μόνο στερεί ένα μεγάλο ποσοστό αγοραστικής δύναμης, άρα στοιχείων πλούτου, από τους Έλληνες εργαζόμενους. Και χτυπάει ιδιαίτερα τους μισθούς.

Τώρα, οι επίσημες συστημικές και κυβερνητικές δικαιολογίες γι' αυτό είναι ότι δεν φταίει η κατάσταση της ελληνικής οικονομίας, δεν φταίνε οι κυβερνητικές πολιτικές, ο πληθωρισμός είναι σε ένα μετεωρίτη που ήρθε από το διάστημα, είναι εισαγόμενος, ξεκίνησε από το Ουκρανικό.

Όταν βγήκε αυτή η μελέτη νομίζω ήταν η πρώτη, αν όχι απ' τις πρώτες, χωρίς να θέλω να χαϊδέψω τα αυτιά μας, που είπε ότι δεν είναι έτσι. Και ότι ο πληθωρισμός ξεκίνησε πριν τη σύγκρουση στην Ουκρανία και ότι ξεκίνησε σε μεγάλο βαθμό λόγω αύξησης του περιθωρίου επιχειρηματικών κερδών. Αυτό που σήμερα πλέον ακόμα και συστηματικοί σχολιαστές ονομάζουν πληθωρισμό κερδών ή πληθωρισμό απληστίας, greedflation.

Ξέρουμε ότι ο πληθωρισμός εξαυλώνει ακόμα και τις μικρές μισθολογικές αυξήσεις που δοθήκανε την τελευταία χρονική περίοδο και ουσιαστικά με μετρήσεις και υπολογισμούς που είχαμε κάνει χονδρικά όταν είχε βγει αυτή η μελέτη, δηλαδή το 2022, ουσιαστικά αυτό το οποίο υπολογίστηκε είναι ότι υπάρχει μια απώλεια περίπου ενός μηνιαίου μισθού το χρόνο με τους ρυθμούς που κινιόταν ο πληθωρισμός μέχρι τότε. Πρακτικά αν το βάλει κανείς σωρευτικά, η μείωση απ' όταν ξεκίνησε η άνοδος του πληθωρισμού μέχρι και τον καιρό που ολοκληρώθηκε αυτή η μελέτη, το 2022, η μείωση στον πραγματικό μισθό των εργαζόμενων στο δημόσιο τομέα ήτανε λόγω πληθωρισμού, ήτανε ίση με τη μείωση που υπήρξε συνεπεία του πρώτου μνημονίου, το οποίο είναι μια εξαιρετικά ισχυρή και άσχημη επίπτωση.

Εδώ είναι ορισμένα διαγράμματα που δείχνουμε αυτό που είπα προηγουμένως, ότι για παράδειγμα η τιμή των καυσίμων αύξησαν από τον Οκτώβριο του '21 και η θετική τάση στον πληθωρισμό, δηλαδή η τάση του επιπέδου των τιμών να αυξάνει άρχιζε από τον Ιούνιο του '21 και όχι από την εισβολή στην Ουκρανία που είναι η γραμμοσκιασμένη περίοδος στο τέλος. Το ότι αποτελεί πληθωρισμό κερδών αυτό φαίνεται και με αυτά τα διαγράμματα. Ουσιαστικά είναι από μία μελέτη της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, που πολύ λίγο τότε ακούστηκε στην Ελλάδα βέβαια, όχι γιατί δεν ήτανε γνωστή, απλά γιατί δεν προβλήθηκε.

Εδώ πάλι φαίνεται το ίδιο πράγμα, δηλαδή τόσο ο γενικός δείκτης του πληθωρισμού που είναι το πάνω διάγραμμα, όσο και ο λεγόμενος δομικός δείκτης που εξαιρεί τις τιμές της ενέργειας και των τροφίμων και που και από τους δύο δείκτες φαίνεται ότι οι τιμές αρχίζουν να αυξάνουν από το καλοκαίρι του '21 και άρα ο πληθωρισμός δεν είναι εισαγόμενος, έχει ενδογενή αίτια. Και αυτά είναι πολύ ισχυρά και γι' αυτό συνεχίζεται μέχρι τώρα που έχουμε το φαινόμενο να υπάρχει μία μείωση

του πληθωρισμού στο γενικό δείκτη αλλά ένας εξαιρετικά υψηλός πληθωρισμός, ειδικά στα είδη μαζικής λαϊκής κατανάλωσης, το οποίο βέβαια λέει και ορισμένα πράγματα για την κατασκευή του γενικού δείκτη, ότι μάλλον έχει προβλήματα.

Τώρα, τα συμπεράσματα θα τα ξεπεράσω γιατί ήδη έχω ροκανίσει τον χρόνο, τα είπα λίγο-πολύ προηγουμένως, εδώ είναι ένα infographic που είχε κάνει για εκείνη τη μελέτη η Εφημερίδα των Συντακτών και το οποίο είναι εξαιρετικά διαφωτιστικό.

Τώρα στη σχετική συζήτηση τότε, στις διάφορες εκδηλώσεις της ΑΔΕΔΥ, από τη μελέτη, χωρίς να θέλουμε να αντικαταστήσουμε φυσικά το συνδικαλιστικό κίνημα είχαμε έρθει και είχαμε υποστηρίξει δύο πράγματα. Ότι, πρώτον, ο πληθωρισμός θα διαρκέσει περισσότερο απ' τις επίσημες διαβεβαιώσεις και αυτό γιατί έχει δομικά αίτια, δεν είναι εισαγόμενος, απέξω, και ότι εδώ θα πρέπει το συνδικαλιστικό κίνημα να διεκδικήσει την αυτόματη τιμαριθμική αναπροσαρμογή σαν μηχανισμό προστασίας των εργαζομένων.

Αυτό παρόλο που συζητήθηκε η ΑΔΕΔΥ είναι μέχρι σήμερα πάρα πολύ διστακτική στο να το υποστηρίξει, φυσικά στα επίσημα μίντια αυτό ακούγεται σαν ανάθεμα, βέβαια όποτε διεκδικούνε κάτι ανάλογο οι Επιχειρηματικές Ενώσεις, ο ΣΕΒ και ο ΙΟΒΕ, εκεί δεν λέγεται κουβέντα. Και άμα δείτε τις διεκδικήσεις τους και τα προγράμματα που προτείνουνε, το στοιχείο ουσιαστικά της τιμαριθμικής αναπροσαρμογής όσον αφορά οτιδήποτε έχει να κάνει με τα κέντρα των επιχειρήσεων είναι πάντα παρόν, αλλά εκεί ποτέ δεν θεωρείται κάτι κακό.

Η δεύτερη πρόταση ήταν η εξής: ότι αυτή η ιδιομορφία που υπάρχει στον ελληνικό δημόσιο τομέα, δηλαδή ότι τα συνδικάτα του δημόσιου τομέα δεν διεκδικούν και δεν υπογράφουν συλλογικές συμβάσεις αλλά ουσιαστικά πάνε σαν επαίτες στο κράτος μέσω της εισοδηματικής πολιτικής, είναι κάτι το οποίο δεν βοηθά και ότι αντίθετα και η ΑΔΕΔΥ συνολικά και οι άλλες Ομοσπονδίες στο δημόσιο τομέα πρέπει να διεκδικήσουνε συλλογική σύμβαση και μάλιστα συλλογική σύμβαση που να αφορά τους μισθούς πρώτα και κύρια.

Απ' ό,τι είχαμε συζητήσει τότε το νομικό πλαίσιο συνολικά για τους δημόσιους υπαλλήλους και για συλλογική σύμβαση που να καλύπτει μισθολογικά ζητήματα υπάρχει, παρόλα αυτά το επίσημο συνδικαλιστικό κίνημα για λόγους κυριολεκτικά ακατανόητους διστάζει να το βάλει στο τραπέζι.

Τώρα, για να μην μακρηγορήσω άλλο, πολύ σύντομα, για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, καταρχήν για την εκπαίδευση συνολικά. Ξέρουμε ότι υπάρχει μία διαχρονική υποχρηματοδότησή της. Η Ελλάδα είναι ο ουραγός, αυτό το δείχνουν τα επίσημα στοιχεία του ΟΟΣΑ. Ο ΟΟΣΑ ξέρετε είναι ένας Οργανισμός που σήμερα δεν έχει κάποιο αντικείμενο λειτουργίας, γι' αυτό του δώσανε να ασχολείται με την εκπαίδευση, μαζεύει διάφορα στοιχεία, ιδιαίτερα η ετήσια μελέτη, η Education at a Glance έχει αρκετά στοιχεία, δυστυχώς δεν τα δίνει σε ενιαίες χρονοσειρές και πρέπει κανείς να κάτσει να τα φτιάξει που είναι μια χρονοβόρα διαδικασία.

Βλέπει όμως για παράδειγμα σ' αυτό τον πίνακα ποια είναι η χρηματοδότηση στην πρωτοβάθμια, στην κατώτερη δευτεροβάθμια, στην ανώτερη δευτεροβάθμια και στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Στην Ελλάδα το 2019 και το 2020 στην ελληνική περίπτωση είναι εξαιρετικά χαμηλή σε σχέση με τους πόρους των αναπτυγμένων οικονομιών και αυτό φαίνεται σ' αυτό τον πίνακα, πάλι από τον ΟΟΣΑ, όπου η κόκκινη μπάρα είναι η ελληνική περίπτωση που βλέπετε είναι στους ουραγούς.

Το ίδιο ισχύει και για τους μισθούς των εκπαιδευτικών, εδώ με τα στοιχεία υπάρχουν κάποια προβληματάκια, γιατί πολλές φορές δεν ξεκαθαρίζει αν είναι και οι 3 βαθμίδες ή όχι, στην περίπτωση αυτή που είναι ένας πίνακας πάλι απ' τα στοιχεία του ΟΟΣΑ, αφορά την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, με 15 χρόνια πείρα, ποιο θα είναι το επίπεδο των αμοιβών, βλέπει κανείς πάλι ότι η ελληνική περίπτωση είναι ο ουραγός, ξεπερνά μόνο την Ουγγαρία και τη Σλοβακία. Όλες οι υπόλοιπες χώρες, ακόμα και η Κόστα Ρίκα ή η Τσεχία έχουν πολύ καλύτερες επιδόσεις.

Αυτά συνοψίζονται άλλωστε και στα συμπεράσματα των διαφόρων μελετών του ΟΟΣΑ, παρόλο που όταν έρχονται οι εκπρόσωποι του εδώ δεν το πολυβάζουν μπροστά στο τραπέζι.

Έξι σημεία, το ένα το είπα ήδη: ότι ένας εκπαιδευτικός πρωτοβάθμιας με 15 χρόνια εμπειρίας θα έχει έναν απ' τους χαμηλότερους μισθούς μέσα στην κατάταξη των χωρών του ΟΟΣΑ, είναι 30^{ος} στους 35 το 2022. Το ίδιο δείχνουν και το δεύτερο σημείο, που εδώ λέει για έναν δάσκαλο πρωτοβάθμιας, δηλαδή, με 15 χρόνια εμπειρίας και εδώ είναι ο μισθός του ανά ώρα καθαρού διδακτικού χρόνου, που, επίσης, είναι πάρα πολύ χαμηλός, είναι περίπου 40 δολάρια -έτσι-, 25^{ος} ανάμεσα στους 29 στη σχετική κατάταξη. Εδώ είναι ο μέσος πραγματικός μισθός για εκπαιδευτικούς της πρωτοβάθμιας ηλικίας 25 μέχρι 64 ετών, πάλι ένας απ' τους χαμηλότερους ανά ώρα καθαρού διδακτικού έργου. Οι αρχικοί μισθοί για τους εκπαιδευτικούς στην πρωτοβάθμια είναι, επίσης, ιδιαίτερα χαμηλοί, και, επίσης, οι

μισθοί στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση μετά από 10 χρόνια εμπειρίας είναι, επίσης, συγκριτικά χαμηλοί.

Οπότε αυτό νομίζω δείχνει μία πάρα πολύ συνεπή εικόνα ότι για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση οι μισθολογικές αμοιβές είναι στις τελευταίες θέσεις των κατατάξεων του ΟΟΣΑ.

Συγνώμη για την κατάχρηση του χρόνου γιατί μάλλον προχώρησα πολύ.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Ευχαριστώ τον κ. Μαυρουδέα. Άλλωστε τα στοιχεία που έδωσε ήταν ιδιαίτερα ενδιαφέροντα και τεκμηριώνουν και τις θέσεις της Ομοσπονδίας για το πόσο κακή είναι η αντιμετώπιση και σε θέμα της συσχέτισης με το εργασιακό ωράριο των εκπαιδευτικών και πώς εμφανιζόμαστε σε σχέση με τους μισθούς, να πω ότι για την παρατήρηση για τη Συλλογική Σύμβαση ότι εμείς, το είπα και εισαγωγικά, προσπαθήσαμε ως Διδασκαλική Ομοσπονδία, καλέσαμε σε συζήτηση για Συλλογική Σύμβαση τα αρμόδια Υπουργεία, δεν υπήρχε ανταπόκριση, βέβαια το θέμα των κεντρικών οικονομικών, των αμοιβών μας δηλαδή, σύμφωνα με την καθοδήγηση που είχαμε τη νομική λόγω του ότι είμαστε δευτεροβάθμιο, δεν είχαμε την άνεση να το θέσουμε, είναι το τρίτοβάθμιο και η πολιτική του ενιαίου μισθολογίου, παρόλα αυτά προσπαθήσαμε να θέσουμε όλα τα ζητήματα και ζητήματα εργασιακά σαν τα ερωτήματα που γίνονται και είδα στην πλατφόρμα που απασχολούν τους εκπαιδευτικούς της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Να περάσουμε στον κ. Βασίλη Τσάφο, Καθηγητή του Τμήματος Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία του ΕΚΠΑ, γνώριμου και από παλιότερη εκδήλωση της ΔΟΕ, σας ευχαριστούμε που είστε ξανά μαζί μας και περιμένουμε να σας ακούσουμε. Τον ήχο σας λίγο, κ. Τσάφο, το μικρόφωνό σας.

Β. ΤΣΑΦΟΣ: Σας ευχαριστώ και εγώ πολύ. Share screen θέλω να κάνω.

Πρώτα από όλα να σας ευχαριστήσω πολύ για την τιμητική πρόσκληση και επίσης να συγχαρώ τη Διδασκαλική Ομοσπονδία γι' αυτή την πρωτοβουλία που έχει πάρει τα τελευταία χρόνια, όχι γιατί καλεί εμάς τους σοφούς γιατί μακριά από μένα να θεωρηθώ ότι είμαι ο σοφός, αλλά επειδή νομίζω ότι δίνει πολύ σημαντικά εναύσματα μέσα από αυτές τις συζητήσεις για τους εκπαιδευτικούς / τις εκπαιδευτικούς και τις συνθήκες που έχουμε να αντιμετωπίσουμε και να συζητήσουμε σ' αυτό το πλαίσιο που έχουμε βρεθεί τα τελευταία χρόνια.

Συμμερίζομαι απολύτως τα όσα είπε ο κ. Μαυρουδέας για το ζήτημα της αξιολόγησης στην τρίτοβάθμια, για τον τρόπο με τον οποίον γίνεται, τις συνθήκες κάτω

απ' τις οποίες γίνεται και τα αποτελέσματα που έχει, ουσιαστικά είναι πολύ πιο... ήταν και είναι ακόμη πολύ πιο σημαντικές οι αξιολογήσεις που κάνουμε στο πλαίσιο τμημάτων ή των σχολών από αυτές τις αξιολογήσεις που γίνονται από τους «ειδήμονες» (σε εισαγωγικά) που έρχονται μέσα από τελείως γραφειοκρατικές διαδικασίες να μας ελέγξουν και χρησιμοποιώ - επιλέγω αυτό τον όρο πολύ συνειδητά.

Και να πω ότι είναι και μια πολύ σημαντική συγκυρία αυτή στην οποία καλούμαστε να μιλήσουμε, γιατί έχουμε και άλλο ένα πλήγμα για το δημόσιο σχολείο και τη δημόσια εκπαίδευση συνολικά, καθώς ετοιμάζονται να καταστρατηγήσουν το άρθρο του Συντάγματος και να ιδρύσουν την ιδιωτική εκπαίδευση, τριτοβάθμια εκπαίδευση, που νομίζω ότι είναι ένα πάρα πολύ σημαντικό πλήγμα, δεν είμαι εδώ για να συζητήσουμε αυτό το ζήτημα, αλλά δεν θα μπορούσα να το περάσω και έτσι αυτή τη στιγμή.

Τώρα, μετά τα πολύ σημαντικά που είπε ο κ. Μαυρουδέας που αφορούν ευρύτερα την πολιτική, την εκπαιδευτική πολιτική και τη μισθολογική πολιτική, θα προσπαθήσω από μια περισσότερο παιδαγωγική πλευρά να περάσω στο εσωτερικό του σχολείου.

Αυτό από το οποίο θα ήθελα να ξεκινήσω είναι ότι ο / η εκπαιδευτικός είναι ένα επάγγελμα. Άρα χρειάζεται επαγγελματικές δεξιότητες που ως τέτοιες προϋποθέτουν εκπαίδευση και συνεχή επαγγελματική ανάπτυξη - επιμόρφωση.

Άρα θα πρέπει να σκεφτούμε αρχικά πώς εκπαιδεύεται αυτός ή αυτή η εκπαιδευτικός, εάν ακολουθούμε τα μοντέλα τα σύγχρονα, τα περισσότερο σύγχρονα μοντέλα που ονομάζονται και αναστοχαστικά και, επίσης, αν στο πλαίσιο και της εκπαίδευσης αλλά και της ανάπτυξης του της επαγγελματικής στη συνέχεια όταν μπαίνει πια στο επάγγελμα, αναγνωρίζεται ο πολύ σημαντικός ρόλος που έχει στο πλαίσιο μιας δυναμικής ανάπτυξης της ταυτότητάς του και της ταυτότητάς της. Και κατά πόσο η επιμόρφωση αυτή την οποία δέχεται είναι μια επιμόρφωση που λαμβάνει υπόψη αυτή την προοπτική.

Ουσιαστικά αυτό που θα πρέπει να μας απασχολεί δεν είναι αν θα επιβληθούν, όπως θα πούμε και στη συνέχεια, κάποιες αλλαγές στον τρόπο με τον οποίον λειτουργεί το σχολείο, αλλά πώς ουσιαστικά θα έχουμε τη βελτίωσή της επαγγελματικής κουλτούρας του σχολείου, πώς δηλαδή το ίδιο το σχολείο θα εξελιχθεί και θα βελτιωθεί στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών που αποτελούν μια επαγγελματική ομάδα και αυτή η επαγγελματική ομάδα σχεδιάζει, οργανώνει και αναπτύσσει αυτό το

πρόγραμμα βελτίωσης: βελτίωσης και της εκπαιδευτικής διαδικασίας και ευρύτερα της κουλτούρας του σχολείου.

Στην εποχή που ζούμε, στην εποχή που αναγνωρίζονται τα δικαιώματα σε όλους τους τομείς και πάλι η συγκυρία αυτό μας δείχνει, θα πρέπει να σκεφτούμε πώς θα οδηγηθούμε σε ένα δημοκρατικό και συμπεριληπτικό σχολείο, και ένα τέτοιο σχολείο δεν επιβάλλεται. Ένα τέτοιο σχολείο αναπτύσσεται, καλλιεργείται και συγκροτείται σταδιακά μέσα από τον ίδιο τον στοχασμό και τον αναστοχασμό των εκπαιδευτικών, και θα προσπαθήσω να εξηγήσω στη συνέχεια πώς γίνεται αυτό.

Τα προσκόμματα σε μια τέτοια πορεία προς ένα δημοκρατικό και συμπεριληπτικό σχολείο είναι πολλά στην εποχή μας, ήταν πολλά και παλιότερα αλλά στην εποχή μας είναι πολλά με επικίνδυνους τρόπους θα έλεγα. Πρώτα από όλα είναι τα διοικητικά και γραφειοκρατικά προσκόμματα. Ξέρουμε πάρα πολύ καλά πώς λειτουργεί αυτή η γραφειοκρατία στην εκπαίδευση, με τις άνωθεν εντολές, με τους άνωθεν ελέγχους, πόσο επιβαρύνουν όλα αυτά την ίδια την εκπαιδευτική διαδικασία.

Και για να μιλήσουμε πιο συγκεκριμένα, επιβάλλονται τα τελευταία χρόνια σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό άνωθεν αλλαγές οι οποίες κατά την κρίση όχι μόνο τη δική μου, είναι ψευδεπίγραφες, αρκεί να δούμε τα συνθήματα από τις αρχές του 21^{ου} αιώνα, για να μην μιλήσουμε για παλιότερα, πρώτα το παιδί ή διάφορα τέλος πάντων, όπου ουσιαστικά αυτό που υπολανθάνει σ' αυτές τις διαδικασίες είναι ο έλεγχος, δηλαδή υπολανθάνουν ελεγκτικές πρακτικές, και εδώ πραγματικά αναφέρομαι στον θεσμό της αυτοαξιολόγησης της σχολικής μονάδας και στον τρόπο με τον οποίον εισήχθη, πρώτα από όλα να αναλογιστούμε την εποχή που έγινε η εισαγωγή αυτής της αλλαγής, ήταν η εποχή της καραντίνας. Όταν πια ήμασταν χαμένοι και δεν ξέραμε τι να κάνουμε, θα έπρεπε να αυτοαξιολογηθούμε για να βελτιώσουμε και το σχολείο και την κουλτούρα του. Και την τρίτοβάθμια εκπαίδευση, τώρα να τα πάμε όλα.

Άρα είναι ένα πολύ σημαντικό πρόβλημα που αποκαλύπτει ουσιαστικά τη λογική που υπάρχει πίσω απ' αυτή την εισαγωγή, παρότι η αυτοαξιολόγηση της σχολικής μονάδας, επειδή συμμετείχα στην ομάδα του αείμνηστου του Ιωσήφ του Σολομών, που δοκίμασε στη δεκαετία του '90 αυτό το πρόγραμμα με τελείως διαφορετική λογική.

Άρα ένα πρόσκομμα είναι αυτό, ότι επιβάλλεται και θεωρείται και ουσιαστικά ενοχοποιεί τον ίδιο και την ίδια την εκπαιδευτικό για τον τρόπο με τον

οποίον λειτουργεί το σχολείο. Και μάλιστα επιβάλλονται τελείως μηχανιστικές διαδικασίες, τυπικές διαδικασίες που δεν έχουν καμία σχέση με το εκπαιδευτικό πλαίσιο, δηλαδή σαν να επιβάλλονται αλλαγές που αφορούν από το σχολείο ξέρω 'γώ στην Καισαριανή μέχρι το σχολείο στην Ευρυτανία και οι οποίες πρέπει να 'ναι ίδιες και να ακολουθούν μια τυπικότητα και μια γραμμική ουσιαστικά πορεία.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Κύριε Τσάφο, συγνώμη για την παρεμβολή, αλλάζετε διαφάνειες όλη αυτή την ώρα;

Β. ΤΣΑΦΟΣ: Ναι, αλλάζω.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Γιατί δεν αλλάζουν στην οθόνη.

Β. ΤΣΑΦΟΣ: Σας ευχαριστώ πολύ, ένα λεπτό. Τώρα φαίνονται;

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Τώρα φαίνονται, ναι.

Β. ΤΣΑΦΟΣ: Μάλιστα. Συγνώμη τώρα δεν...

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Αλίμονο.

Β. ΤΣΑΦΟΣ: Καλά κάνετε και μου το είπατε.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Εγώ δίσταζα να το πω, το επεσήμανε ο κ. Καψάλης οπότε...

Β. ΤΣΑΦΟΣ: Εντάξει, σας ευχαριστώ πολύ, Απλώς θα φαίνεται μικρότερο, ναι. Άλλαξε;

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Ναι, άλλαξε.

Β. ΤΣΑΦΟΣ: Ωραία, ωραία, σας ευχαριστώ πολύ.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Στην εναλλακτική προσέγγιση βρισκόμαστε αυτή τη στιγμή.

Β. ΤΣΑΦΟΣ: Ναι, ναι, ναι. Ωραία. Τώρα ουσιαστικά γιατί, ωραία, καλό είναι να κρίνουμε και να προσεγγίζουμε πολύ κριτικά τα μέτρα που παίρνονται και τις πρακτικές που προτείνονται, ουσιαστικά υπάρχουνε και οι αντιπροτάσεις στις οποίες πρέπει να σταθούμε, και πρέπει να σταθούμε έτσι με περίσκεψη, δεν είναι ότι απαραίτητως αυτές οι εναλλακτικές προσεγγίσεις θα φέρουνε την φοβερή αλλαγή, υπάρχουν όμως και είναι δοκιμασμένες σε προηγμένες χώρες, προηγμένες εκπαιδευτικά χώρες, και καλό είναι να τις βλέπουμε, να τις ακούμε και όχι να τις παρουσιάζουμε έτσι ως επιφαντικές ετικέτες που από πίσω κρύβουν άλλα πράγματα.

Ουσιαστικά η αλλαγή του σχολείου προκύπτει μέσα από μία συλλογική δράση των ίδιων των συμμετεχόντων και των συμμετεχουσών σ' αυτή τη διαδικασία. Εντάξει, ξέρουμε πια ότι έχουν απαξιωθεί οι συλλογικές δράσεις και αυτό είναι ιδιαίτερα επικίνδυνο και προβληματικό για την εποχή μας, αλλά δεν μπορεί να μιλάμε για αλλαγές ή για καινοτομίες που δεν νοηματοδοτούνται από αυτούς και από αυτές που συμμετέχουν στην εκπαιδευτική διαδικασία, στο συγκεκριμένο πάντα πλαίσιο.

Το πλαίσιο του κάθε σχολείου ορίζεται με βάση τα κοινωνικά, τα πολιτισμικά και τα θεσμικά κριτήρια, δηλαδή το θεσμικό και το διοικητικό πλαίσιο είναι ένα ζήτημα. Οι συγκεκριμένοι μαθητές και οι μαθήτριες όμως είναι ένα άλλο ζήτημα και δεν μπορεί να μην το λαμβάνουμε υπόψη μας αυτό το στοιχείο. Δεν είναι ίδιοι οι μαθητές και οι μαθήτριες σε όλες τις εποχές και με βάση όλες τις παραμέτρους που υπάρχουν. Και επίσης δεν είναι ίδιες οι κουλτούρες όλων των σχολείων. Έχουμε ζήσει σχολεία τα οποία σταδιακά διαμόρφωσαν μία κουλτούρα μέσα απ' τη δυναμική παρέμβαση των ίδιων των συμμετεχόντων και των συμμετεχουσών.

Άρα αυτό που ουσιαστικά ενδιαφέρει είναι να διαμορφωθεί ένα σχολείο που θα είναι αποτέλεσμα μιας συλλογικής δράσης εφόσον οι εκπαιδευτικοί ενισχυθούν και υποστηριχτούν να λειτουργήσουν ως μια ομάδα με κοινά ενδιαφέροντα και αναζητήσεις, δεν σημαίνει απαραίτητως συμφωνία αυτό, αλλά σημαίνει ότι αναγνωρίζω ακόμη και τις διαφωνίες μου και συζητάω για το πώς θα βελτιωθεί αυτή η διαδικασία, οπότε σ' αυτή την περίπτωση το δημοκρατικό και συμπεριληπτικό σχολείο γίνεται και ένα σχολείο ανοιχτό στην κοινωνία, δηλαδή που συνομιλεί με την κοινότητα, που συνομιλεί με τις οικογένειες, με τους γονείς, με τους φορείς και έτσι αρχίζει και διευρύνεται η οπτική για το ποιο είναι το νόημα της αλλαγής. Και αυτό είναι που αλλάζει την κουλτούρα του σχολείου, και αυτό έχει φανεί σε σχολεία που πραγματικά συνέβαλαν καθοριστικά, και δεν μιλάω μόνο πια για το εξωτερικό αλλά και για τη χώρα μας, υπάρχουν συγκεκριμένα παραδείγματα που συνέβαλαν καθοριστικά στο να αλλάξει ο τρόπος με τον οποίον τα ίδια τα παιδιά και οι γονείς άρχισαν να βλέπουν το σχολείο.

Άρα η ευθύνη για την αλλαγή αποτελεί ένα ζήτημα του κάθε σχολείου και θα εξηγήσω παρακάτω όχι με την έννοια της ευθύνης που σου δημιουργεί ενοχές για ένα αποτέλεσμα που έχει προκαθορισθεί από κάποιους άλλους, αλλά αυτό που πρέπει να τονίσουμε ότι δεν είναι ζήτημα του κάθε εκπαιδευτικού και της κάθε εκπαιδευτικού ατομικά αυτή η ιστορία, αφορά συνολικά την κουλτούρα του σχολείου που είναι συνισταμένη πολλών παραμέτρων. Έτσι ορίζουν οι ίδιοι και οι ίδιες οι

εκπαιδευτικοί το πλαίσιο και τους στόχους μιας δράσης και ξεκινούν από μία ουσιαστικά πρωτοβουλία που ξεκινάει από τη βάση.

Αυτή νομίζω ότι είναι η εναλλακτική πρόταση και δεν επιβάλλεται άνωθεν, και αυτό στηρίζεται και επιστημονικά, τόσο η θεωρία του Χούλαν που είναι ένας διάσημος θεωρητικός και του Σον που έχει μιλήσει για τον αναστοχαστικό εκπαιδευτικό, μπορούν να στηρίξουν μια τέτοια πρόταση, που ουσιαστικά αυτό που λέει αυτή η πρόταση είναι ότι: η λογική του επαγγελματισμού δεν είναι μια λογική επιβαλλόμενη αλλά είναι μια στοχαστική λογική, γιατί ουσιαστικά δίνει τη δυνατότητα στους εκπαιδευτικούς και στις εκπαιδευτικούς ως ομάδα να στοχαστούν, να διερευνήσουν, να δουν ακόμη και τις στερεοτυπίες στις οποίες έχουν εγκλωβιστεί, πολλές φορές και μέσα από μία ρουτίνα η οποία αναπαράγεται, και μέσα από τον συλλογικό στοχασμό να αποτιμήσουν όχι μόνο τη δράση τους αλλά και τις παραμέτρους εκείνες που επηρεάζουν αυτή τη δράση.

Δηλαδή, δεν μπορούμε να μιλάμε για αυτοαξιολόγηση της σχολικής μονάδας χωρίς να αξιολογούμε ουσιαστικά το θεσμικό πλαίσιο, χωρίς να αξιολογούμε τα αναλυτικά προγράμματα, τα εγχειρίδια, τον τρόπο με τον οποίον αξιολογείται η ίδια η διαδικασία μέσα από αυτές τις εξετάσεις, που ακούσαμε τελευταία ότι όσο ανεβαίνουν οι βαθμίδες θα γίνονται όλο και πιο συγκεντρωτικές και μπορούν να εξελίξουν τουλάχιστον τις μεγαλύτερες βαθμίδες σε μία απόλυτη ελεγκτική διαδικασία που περιορίζει τις πρωτοβουλίες των ίδιων των εκπαιδευτικών, του ίδιου του σχολείου, και ξέρετε αυτές οι πρωτοβουλίες είναι που δίνουν έναν πιο δημιουργικό αέρα στην εκπαίδευση.

Αυτό που είχε πει ένας πράγματι πολύ μεγάλος θεωρητικός της εκπαίδευσης, ο οποίος πολλά χρόνια είχε δουλέψει ως εκπαιδευτικός στην πρωτοβάθμια και στη δευτεροβάθμια, είναι ότι αυτό που έχει σημασία στην εκπαιδευτική διαδικασία είναι το απρόοπτο, το απρόβλεπτο, γιατί αυτό δίνει τη βάση στη δημιουργική απελευθέρωση των ίδιων των παιδιών και των ίδιων των εκπαιδευτικών.

Άρα δεν μπορούμε να αξιολογούμε ερήμην αυτού που επιβάλλεται ως θεσμικό πλαίσιο.

Άρα η καινοτομία - η αλλαγή δεν είναι μια αφηρημένη έννοια, έχει μια... δεν είναι ουδέτερη έννοια, είναι πολιτικά σημασιοδοτημένη και είναι μια εμπρόθετη διαδικασία η οποία εάν πράγματι ξεκινήσει από τη βάση μπορεί να αλλάξει, να

ανατρέψει τα ισχύοντα, άρα δεν έχει να κάνει με μια επιμέρους μόνο δράση ή ένα επιμέρους μάθημα ή τον τρόπο με τον οποίο απλώς θα εξετάζονται τα παιδιά, έχει να κάνει με μια ευρύτερη καινοτομία που ως συνεκτικός άξονας θα επηρεάζει τη ζωή του σχολείου συνολικά.

Άρα αυτό τι σημαίνει; Δεν σημαίνει ότι βάζουμε τους εκπαιδευτικούς και τις εκπαιδευτικούς ουσιαστικά να συμπληρώνουν έντυπα και να συμπληρώνουν καταλόγους και να βάζουν τσεκ ή να γράφουν κάποια στοιχεία, αλλά τους ενισχύουμε ώστε να υπάρξει μια αναπτυξιακή λογική μέσα από έναν διαρκή στοχασμό και μία στοχαστικοκριτική, δηλαδή να γίνει μια κριτική ανάλυση του τρόπου με τον οποίο λειτουργεί το σχολείο και τους λόγους για τους οποίους λειτουργεί μ' αυτόν τον τρόπο, οπότε έτσι να δημιουργηθεί μια... ένα συνεχές σχεδιασμού δράσης, αποτίμησης της δράσης και αξιολόγησης, αποτίμησης όμως με κριτήρια που ορίζονται από τους ίδιους και τις ίδιες στο πλαίσιο του συγκεκριμένου σχολείου, άρα μιλάμε για τη λογική της έρευνας - δράσης, με απώτερο σκοπό να γίνουν κοινότητες μάθησης, επαγγελματικές κοινότητες μάθησης και πρακτικής, που ουσιαστικά είναι η βάση της βελτίωσης οποιασδήποτε πραγματικής αλλαγής, ουσιαστικά οι εκπαιδευτικοί επικεντρώνονται σ' αυτά τα θέματα που πραγματικά απασχολούν το σχολείο, και έχουμε δει ότι υπάρχουν προβλήματα διαφορετικά στα σχολεία που τους απασχολούνε, εκτός απ' τα κοινά, και τα ιεραρχούν με διαφορετικούς τρόπους οι εκπαιδευτικοί, γιατί αυτά ορίζουν τη ζωή του σχολείου, και στο πλαίσιο αυτό επιχειρούν σχετικές βελτιώσεις.

Ουσιαστικά η κοινότητα μάθησης, η επαγγελματική κοινότητα μάθησης απαντά στη λογική του περικλειστού θεσμικού πλαισίου, που δεν λαμβάνει υπόψη αυτό που πραγματικά συμβαίνει στο σχολείο, είναι μια εναλλακτική μορφή αξιολόγησης του εκπαιδευτικού έργου που δεν έχει ελεγκτικό προσανατολισμό και με αυτό τον τρόπο αμβλύνει και τη διάσταση ανάμεσα στην παιδαγωγική θεωρία και την εκπαιδευτική πράξη.

Ουσιαστικά επειδή έχω στείλει ήδη την..., τις διαφάνειες τις έχω στείλει στη ΔΟΕ μπορούν να αναρτηθούν, και εδώ αναφέρομαι στον τρόπο με τον οποίο διαμορφώνεται μια επαγγελματική κοινότητα μάθησης και το ερώτημα είναι πώς..., τα ερωτήματα που προκύπτουν είναι πώς κανείς μαθαίνει τους εκπαιδευτικούς να αρχίσουν να δουλεύουν διαφορετικά, ενώ έχουν κεκτημένες γνώσεις, δεξιότητες, έχουν μια ρουτίνα, έχουν μια παράδοση, και πώς σε αυτό το πλαίσιο θα αμφισβητήσουν μια παιδαγωγική πρακτική που ακολουθούν και θα ανατραπούν αυτά και θα μάθουν νέους τρόπους προσέγγισης.

Ουσιαστικά δεν μιλάμε για μία ανατροπή που θα αναιρέσει τον τρόπο με τον οποίο δουλεύει ο και η εκπαιδευτικός, αλλά μιλάμε για έναν θεσμό ενδοσχολικής επιμόρφωσης ο οποίος θα 'ναι θεσμοθετημένος, θα δίνεται αυτή η δυνατότητα, αυτό όμως σημαίνει και κονδύλια, σημαίνει μια διάθεση από την πολιτεία να υποστηρίξει μία τέτοια πρωτοβουλία και σημαίνει να αναγνωρίσει και την επαγγελματική αυτονομία του και της εκπαιδευτικού αλλά και την επιστημοσύνη του, σημαίνει για σύγχρονες μορφές επιμορφωτικών δράσεων.

Ουσιαστικά συμμετέχουμε τα τελευταία χρόνια σε ένα πρόγραμμα επιμόρφωσης εκπαιδευτικών το οποίο σε συνεργασία με τη UNICEF έχει σχεδιάσει, οργανώσει και αναπτύξει από το δικό μας τμήμα η κα Ανδρούσου και από τη Φιλοσοφική Σχολή η κα Ιακώβου και έχουμε δει εκεί πόσο διαφορετικά λειτουργούν άλλες μορφές επιμόρφωσης και όχι η λογική του ενός επιμορφωτή που έρχεται και λέει το ποίημά του και φεύγει και τελειώνει, αλλά πώς αλληλοσυμπληρώνονται εκεί οι άνθρωποι που δουλεύουν με τους εκπαιδευτικούς, και αυτό που εγώ έχω βιώσει στο τέλος κάθε χρονιάς αυτής της διαδικασίας είναι κάτι πολύ πρωτόγνωρο για μένα και πιστέψτε με συμμετέχω πάρα πολλά χρόνια σε επιμορφώσεις εκπαιδευτικών. Άρα μιλάμε για επιμορφώσεις στη βάση δυναμικά διαμορφούμενων αναγκών των εκπαιδευτικών που προβάλλουν αυτές, που τους δίνεις τη δυνατότητα να προβάλλουν αυτές τις ανάγκες, να προβληματιστούν γι' αυτές τις ανάγκες και να τις εξελίξουν ή να τις διευρύνουν.

Και συνοψίζοντας θα έλεγα ότι η αλλαγή και η βελτίωση φυσικά είναι σημαντική και τη χρειάζεται το σχολείο μας σήμερα, αλλά δεν είναι κάτι που έρχεται εξ ουρανού, ούτε κάτι που κάποιος φωτισμένος το είδε και μας το 'φερε ως δώρον, γιατί αυτό υποκρύπτει περίεργα πράγματα.

Θα πρέπει να υπάρξει μια άλλου τύπου συγκρότηση του σχολείου, που σημαίνει ότι εμπιστεύομαι το σχολείο, εμπιστεύομαι τους και τις εκπαιδευτικούς και θα πρέπει να υπάρξει και μια θεσμική κάλυψη για ουσιαστικές δράσεις και όχι ψευδεπίγραφες, όπως αρκετές φορές είπα, για να μπορέσει να υπάρξει μια αλλαγή στο παράδειγμα του σχολείου.

Μόνο τότε, όταν αυτόνομοι επαγγελματικά εκπαιδευτικοί, συλλογικά δρώντας, θα μπορέσουν να κατανοήσουν τι σημαίνει αλλάζω το σχολείο και πώς μπορούν να συμβάλλουν σε αυτή την αλλαγή για τη βελτίωση.

Αυτή είναι μία απάντηση βέβαια εναλλακτική σε ό,τι προτείνεται απ' την πολιτεία που οδηγεί ουσιαστικά σε όσα είπα προηγουμένως.

Σας ευχαριστώ πάρα πολύ για αυτή τη δυνατότητα που μας δίνετε να μιλάμε εδώ και περιμένω τη συζήτηση και τις γνώμες των συναδέλφων απ' την πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Εμείς σας ευχαριστούμε, κ. Τσάφο, βέβαια ξέρετε πολύ καλά ότι στο περιβάλλον της προσχολικής ιδιαίτερα αγωγής όλα αυτά σε ενδοσχολικό ιδιαίτερα επίπεδο, έτσι όπως είναι συγκροτημένη και με τη μία εκπαιδευτικό - τον έναν εκπαιδευτικό να κάνει τα πάντα, είναι αδύνατον να συμβούν, όπως επίσης ξέρετε πάρα πολύ καλά ότι η κεντρική επιμορφωτική ευθύνη της πολιτείας έχει αυτοκαταργηθεί απ' το 2011 και δώθε και τα πάντα είναι στις πρωτοβουλίες, αν αυτές που αναφέρατε εσείς ή να μην τις σχολιάσουμε καλύτερα, τις προκάτ ή φασόν, να το πω έτσι, για να απαντήσουμε και εμείς σ' αυτό το παιχνίδι, επιμορφώσεις του ΙΕΠ.

Λοιπόν, περνάμε...

Β. ΤΣΑΦΟΣ: Να σας πω μία κουβέντα μόνο...

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Ναι.

Β. ΤΣΑΦΟΣ: Ότι έχουμε ζήσει εκπαιδευτικούς της προσχολικής σε δικτυώσεις μεταξύ τους και τα αποτελέσματα είναι πολύ σημαντικά.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Αυτό δείχνει το δικό τους ενδιαφέρον βέβαια και όχι αυτή την τελευταία...

Β. ΤΣΑΦΟΣ: Συμφωνώ απολύτως.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): ... κάλυψη που είναι ανύπαρκτη. Θα το δούμε και απ' τα ερωτήματα που θα ακούσετε στη συνέχεια.

Περνάμε στον κ. Καψάλη, Επίκουρο Καθηγητή του Τμήματος Κοινωνικής Πολιτικής του Παντείου Πανεπιστημίου, τον ευχαριστούμε πολύ που είναι μαζί μας και για την υπομονή του να είναι ο τελευταίος σε σειρά από τους εισηγητές.

Α. ΚΑΨΑΛΗΣ: Καλησπέρα, ευχαριστώ και εγώ για την πρόσκληση.

Ελπίζω να ακούγομαι καλά και όχι όπως στο δοκιμαστικό με προβλήματα. Θα είμαι, θέλω να ελπίζω αρκετά σύντομος, γιατί τα πιο σημαντικά έχουν ήδη ειπωθεί.

Στην πραγματικότητα θα προσπαθήσω να προσεγγίσω ένα ζήτημα με έναν προβληματισμό σε σχέση με τη δυνατότητα να ρυθμίζονται αυτά τα οποία έχει εξηγήσει ο κ. Μαυρουδέας και ο κ. Τσάφος. Και θα ήθελα να επισημάνω τη δυνατότητα που δίνεται αυτή τη συγκυρία, θα καταλήξω βέβαια σ' αυτό, να υπάρξει μία, έτσι αναβίωση, μία αναθέρμανση της δυνατότητας να ρυθμίζονται όλα αυτά τα ζητήματα στο επίπεδο συλλογικών διαπραγματεύσεων. Αναφέρθηκαν και οι 2 ομιλητές σ' αυτό το ζήτημα, εγώ θα επικεντρώσω σε αυτό.

Χρειάζεται όμως να υπενθυμίσουμε: δυστυχώς στην Ελλάδα, η οποία στο επίπεδο των συλλογικών εργασιακών δικαιωμάτων δεν είναι μια κανονική χώρα στην Ευρώπη και όχι μόνο στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ότι οι εργασιακές συνθήκες, οι συνθήκες δουλειάς, οι όροι απασχόλησης, οι μισθοί, τα ωράρια, το μέγεθος της απασχόλησης, οι προσλήψεις, ο τρόπος των απολύσεων αποτελούν κατά κανόνα αντικείμενο τριών πηγών, έτσι; Του Νόμου, αυτό νομίζω είναι σαφές, του εθίμου αλλά και της Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας.

Είμαστε υποχρεωμένοι να το θυμίζουμε αυτό διότι έχει διαμορφωθεί πλέον μία ολόκληρη εργατική γενιά, νεότερων σε ηλικία εργαζόμενων, οι οποίοι δεν έχουν καθόλου γνωρίσει τη συλλογική προστασία της Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας, βεβαίως κυρίως για τον ιδιωτικό τομέα μιλάμε αλλά θα επεκταθώ και για τον δημόσιο τομέα στη συνέχεια.

Είναι μια νέα γενιά εργαζομένων η οποία δεν ξέρει, δεν γνωρίζει, δεν έχει βιώσει τη συλλογική προστασία, τη συλλογική δράση, την αλληλεγγύη στους χώρους δουλειάς με όρους θεσμικούς. Και δεν ξεκινάει αυτό το 2010. Θα θυμίσω ότι τις καλές εποχές, (εντός πολλών εισαγωγικών), για να μην αντιδράσει και ο Σταύρος, της δεκαετίας του 2000, μεγάλες κατηγορίες εργαζομένων ήταν εκτός πλαισίου θεσμικής προστασίας, ήτανε τότε η γενιά των 700 ευρώ αν θυμάστε, των ευέλικτα εργαζόμενων και ούτω καθεξής.

Άρα λοιπόν, αν ξεκινήσουμε ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 2000 και είμαστε 2024, καταλαβαίνει κανείς ότι υπάρχουν εργαζόμενοι που έχουν διανύσει πάνω απ' το μισό εργασιακό τους βίο τουλάχιστον χωρίς να 'χουν γνωρίσει από κοντά τη συνδικαλιστική κάλυψη και πρόσβαση σε δικαιώματα κατοχυρωμένα από τη Συλλογική Σύμβαση Εργασίας.

Εδώ χρειάζεται να κατανοήσουμε με ποιον τρόπο, με ποιο μηχανισμό και στον ιδιωτικό τομέα πλέον έχει επιτύχει μια μεγάλη ιστορικών διαστάσεων, αν όχι στρατηγική νίκη, ο αυταρχικός νεοφιλελευθερισμός στη χώρα μας.

Αυτό χρειάζεται να το τονίσουμε διότι δεν υπάρχει Νόμος που να αφορά τις εργασιακές σχέσεις από τον Μάιο του 2010, την 5^η Μάη και το πρώτο μνημόνιο, τον Νόμο 3845 μέχρι και πρόσφατα, μέχρι το 2023, που να μην απορυθμίζει περισσότερο ή λιγότερο τα συλλογικά εργασιακά δικαιώματα: Συλλογικές Συμβάσεις, συνδικαλισμός και απεργία, με πρόσφατες που έχει αξία να αναφέρουμε αυτό, τις νομοθετικές, τις αντεργατικές παρεμβάσεις του Νόμου 4635 του 2019, Άδωνις Γεωργιάδης, όπου επήλθε μια τεράστια απορρύθμιση των συλλογικών εργασιακών δικαιωμάτων, κυρίως σε επίπεδο συλλογικών διαπραγματεύσεων, τον Νόμο Βρούτση - Χατζηδάκη 4808 του 2021 και βεβαίως πάλι Άδωνις Γεωργιάδης, τον Νόμο 5053 του 2023 που ποινικοποιεί πλέον και τη μομφή που μπορεί να απευθύνει προφορικά, έστω και υπό τη μορφή αστεϊσμού ένας απεργός σε έναν απεργοσπάστη. Πού πας, βρε απεργοσπάστη (;), εδώ κάνουμε απεργία, αυτό μπορεί να θεωρηθεί ποινικό αδίκημα και να συλληφθεί στο πλαίσιο της συνδικαλιστικής δράσης.

Αυτή η διαδρομή έχει ως πρώτο στάδιο και έχει σημασία να το επισημάνουμε αυτό για να 'ρθούμε λίγο και στην Ευρωπαϊκή Ένωση γιατί πολλά ακούμε τώρα με αφορμή την αναθεώρηση του άρθρου 16 και την υπερίσχυση του Ενωσιακού Δικαίου σε βάρος ακόμα και του Συντάγματος. Αυτή η διαδρομή έχει ξεκινήσει με τη λεγόμενη βίαιη αποκέντρωση των συλλογικών διαπραγματεύσεων. Τη δυνατότητα, δηλαδή, να μην ρυθμίζει σε επίπεδο κλάδου η εργατική πλευρά τους όρους απασχόλησης, αλλά στο επίπεδο της επιχείρησης, μιλάμε για τον ιδιωτικό τομέα, όπου βεβαίως ο εργοδότης είναι πολύ πιο ισχυρός.

Πρώτο καθοριστικό βήμα αποτέλεσε η αποκέντρωση των συλλογικών διαπραγματεύσεων, το πλήγμα, δηλαδή, που δέχτηκε η συλλογική διαπραγμάτευση σε κλαδικό και ομοιοεπαγγελματικό επίπεδο, έτσι ώστε να μπορεί ο εργοδότης όχι μόνο με τις καρικατούρες των ενώσεων προσώπων αλλά ακόμα εκβιάζοντας τα Συνδικάτα να υποβαθμίζει τις εργασιακές σχέσεις στην επιχείρηση, ακόμα και κάτω από τα όρια του Νόμου, κάτω ακόμα και από τα όρια του μνημονιακού νόμου, δηλαδή ακόμα και πέρα από τις απορρυθμίσεις που μπορεί να είχε επιβάλει το μνημόνιο στις ατομικές εργασιακές σχέσεις, στην εκ περιτροπής εργασία και ούτω καθεξής.

Όμως αυτή η αποδόμηση του συλλογικού εργατικού δικαίου, η εξατομίκευση των εργασιακών σχέσεων δεν είναι μια απλή διαδικασία με την οποία

μπορούμε να ξεμπερδέψουμε με μια απλή αναφορά. Διαμορφώνει μια νέα κουλτούρα εργατική, συλλογική στη χώρα, εν προκειμένω στην Ελλάδα, με αποτέλεσμα να είμαστε μπροστά σε μία θα λέγαμε ιστορική συνθήκη όπου ο εργαζόμενος υφίσταται ένα ατομικό εργατικό δίκαιο ανά περίπτωση εφόσον το διευθυντικό δικαίωμα έχει αναχθεί στην πράξη σαν παράγοντας διαμόρφωσης εργασιακών σχέσεων στην επιχείρηση.

Άρα λοιπόν θα έλεγε κανείς ότι σε ό,τι αφορά τις συλλογικές διαπραγματεύσεις, θα αναφέρω μία συνηθισμένη έτσι θα έλεγα κυρίαρχη άποψη στη θεωρία, ο θεσμός των συλλογικών διαπραγματεύσεων διαμορφώνει - συνδιαμορφώνει και συλλογικές εργασιακές ταυτότητες που βασίζονται στην κοινή διεκδίκηση και στην αλληλέγγυα προστασία.

Όταν οι εργαζόμενοι δεν γνωρίζουν τους όρους απασχόλησης και τους μισθούς των συναδέλφων τους είναι πολύ δύσκολο να αποκτήσουν τη λογική συνείδηση και να μπορέσουνε από κοινού ή με τα Συνδικάτα τους να αντιπαλέψουν τις επιθέσεις που δέχονται από την εργοδοτική πλευρά, είτε ο εργοδότης είναι ιδιωτικού δικαίου - είτε είναι το κράτος.

Αυτό όταν παγιώνεται και μιλάμε ότι βρισκόμαστε στο 2024, δηλαδή μετά από 14 ολόκληρα χρόνια, διαμορφώνει και μία νέα κουλτούρα εργατική νομίζω στη χώρα μας, μία απαξίωση της συλλογικής δράσης, όπως ακριβώς ανέφερε ο κ. Τσάφος, μία έλλειψη εμπιστοσύνης στη συλλογική διεκδίκηση και στα Συνδικάτα τα οποία είναι σε πολύ μεγάλο βαθμό αποθεσμοποιημένα, και μία εγκόλπωση, μία ενστέρνιση μίας συνυπευθυνοποίησης, μιας συνευθύνης απέναντι στην κατηφόρα που περιέγραψε με πίνακες και ο Σταύρος ο Μαυρουδέας για τον δημόσιο τομέα αλλά δεν νομίζω ότι η κατάσταση είναι καλύτερη, μάλλον είναι πολύ χειρότερη και στον ιδιωτικό τομέα.

Όμως ολοκληρώνω μ' αυτήν τη θεωρητική έτσι προσέγγιση ότι: η νέα ηθική της εργασίας, ο νέος τύπου εργαζόμενος, ιδίως στις νέες ηλικίες, είναι και ένας νέος τύπου πολίτης. Είναι ένας τύπος πολίτη ο οποίος δεν μπορεί να αμφισβητήσει αντισυνταγματικές ή πρόδηλα παράνομες παρεμβάσεις σε όλα τα πεδία της κοινωνικής ζωής, από την καταστροφή του περιβάλλοντος μέχρι τα υπόλοιπα ζητήματα.

Εδώ λοιπόν κάνω μία... σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες, δεν είχε νόημα να δείξω και εγώ διαφάνειες, ούτως ή άλλως στις τελευταίες θέσεις της

Ευρώπης βρίσκεται και η Ελλάδα, σε ό,τι αφορά την κάλυψη από Συλλογικές Συμβάσεις Εργασίας, ένας πολύ σημαντικός δείκτης σε σχέση με τη δημοκρατία στους χώρους δουλειάς, η Ελλάδα είναι στην τελευταία θέση με 14%, πριν από την Πολωνία με 13, τη Λιθουανία με 8 και την Εσθονία με 6. Όταν υπάρχουν χώρες που έχουν 100% κάλυψη από Συλλογικές Συμβάσεις Εργασίας ή πάνω από 80.

Αυτή τη στιγμή μολονότι το σχετικό ποσοστό έχει συρρικνωθεί, σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης το 60% των εργαζόμενων, σε ιδιωτικό και δημόσιο τομέα, αυτή η διάκριση αφορά μόνο στην Ελλάδα, πουθενά αλλού, σε καμιά άλλη χώρα, το ποσοστό κάλυψης εργαζομένων από Συλλογικές Συμβάσεις Εργασίας σε όλη την Ευρώπη είναι στο 60%, ενώ το 2000 ήταν στο 70%, καταλαβαίνει κανείς πόσο χαμηλά είναι στην Ελλάδα που ξεκινάει με 100% λίγο πριν από την κρίση του 2010 και φτάνει σήμερα να είναι 14%.

Αυτό σημαίνει ότι σχεδόν 9 στους 10 εργαζόμενους του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα αθροιστικά δεν στηρίζουν τις αποδοχές τους και τους άλλους όρους εργασίας από μια συλλογική ρύθμιση αλλά μόνον από το διευθυντικό δικαίωμα είτε στον ιδιωτικό, είτε στον δημόσιο τομέα. Αυτό βεβαίως έχει συμπαρασύρει, όχι μόνο αυτός ο λόγος αλλά και γι' αυτό τον λόγο έχουμε πολύ χαμηλά ποσοστά συνδικαλιστικής πυκνότητας, με συνέπεια να μιλάμε για αποθεσμοποίηση και του συνδικαλιστικού κινήματος. Κατά μία, νομίζω, κοινή καταμέτρηση δεν αποκλείεται στον αμιγώς ιδιωτικό τομέα πλέον τα συνδικαλιστικά ποσοστά, τα ποσοστά συνδικαλιστικής πυκνότητας να είναι κάτω από 10%, σε επίπεδο εθνικό είναι πολύ υψηλότερα χάρη βεβαίως κυρίως στη συνδικαλιστική πυκνότητα των δημοσίων υπαλλήλων.

Όμως θα έλεγα: εδώ υπάρχουν δύο επισημάνσεις που μπορεί να γίνουμε σε σχέση με τον δημόσιο τομέα.

Να πω επίσης ότι υπάρχει ένα ζήτημα ερμηνείας και θα δείτε που συχνά ότι το ποσοστό κάλυψης από Συλλογικές Συμβάσεις στην Ελλάδα είναι 29%. Αυτό είναι το εν δυνάμει ποσοστό συνδικαλιστικής κάλυψης, που έχουμε διαφορετικούς τρόπους μέτρησης. Στην πραγματικότητα εφόσον μόνο οι 4 από τις 38 Κλαδικές Συλλογικές Συμβάσεις Εργασίας έχουν κηρυχθεί γενικώς υποχρεωτικές, το 29% αφορά στους εργαζόμενους που καλύπτονται από αυτές τις συμβάσεις εάν είναι μέλη των συνδικαλιστικών οργανώσεων και αν οι εργοδότες επίσης είναι μέλη των συνδικαλιστικών οργανώσεων που τις υπογράφουν. Αν λοιπόν όλοι αυτοί είναι μέλη και των εργοδοτών και των εργαζομένων, τότε μόνο το ποσοστό συνδικαλιστικής

κάλυψης από συλλογικές συμβάσεις εργασίας είναι 29%. Προφανώς το νούμερο αυτό είναι πάρα πολύ πιο χαμηλό.

Εδώ σε σχέση με την απορρύθμιση του ιδιωτικού τομέα, των Συλλογικών Συμβάσεων του ιδιωτικού τομέα έχουν ειπωθεί πάρα πολλά, είναι αυτή η διαδικασία απορρύθμισης των συλλογικών διαπραγματεύσεων που ξεκίνησε το '10 όπως είπαμε μέχρι και το 2023, για τον δημόσιο τομέα εδώ υπήρχε μία ιδιαιτερότητα και θα επιμείνω λίγο σ' αυτή πριν τελειώσω με το ενωσιακό δίκαιο, όπως έχει διαμορφωθεί αυτή τη στιγμή, που βάζει κάποιες νέες έτσι θα έλεγα διαστάσεις το ζήτημα της διεκδίκησης Συλλογικών Συμβάσεων Εργασίας και στον δημόσιο τομέα στην Ελλάδα.

Ο Νόμος 2738 του 1999 επιτρέπει τη συλλογική διαπραγμάτευση στον δημόσιο τομέα εξαιρώντας δύο πολύ βασικά πεδία, όπως είναι οι αποδοχές και άλλου είδους ζητήματα όπως είναι ενδεχομένως οι συντάξεις, η σύσταση οργανικών θέσεων.

Αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι εκείνη την εποχή και με βάση μία κατηγοριοκεντρική αντίληψη ότι οι δημόσιοι υπάλληλοι δεν πρέπει να εξισώνονται στα συλλογικά εργασιακά δικαιώματα με τους εργαζόμενους στον ιδιωτικό τομέα, δεν επιτρεπόταν ρητά από το Σύνταγμα που αμέσως μετά, το 2001, αναθεωρήθηκε.

Έτσι λοιπόν θα έλεγε κανείς ότι ο Νόμος 2738 του 1999 σήμερα -έτσι;- ακόμα και σε σχέση με το Σύνταγμα αλλά και με όσα ισχύουν όπως ισχύουν με τον 1876 του 1990 για τον ιδιωτικό τομέα, είναι ένας Νόμος αναχρονιστικός ο οποίος δεν αναγνωρίζει πλήρη συλλογικά δικαιώματα στους δημόσιους υπαλλήλους. Δηλαδή είναι ένας Νόμος ο οποίος ούτως ή άλλως έχει εφαρμοστεί σε πολύ λίγες περιπτώσεις, κυρίως λόγω της άρνησης του κράτους να έρθει σε συλλογικές διαπραγματεύσεις, λόγω κουλτούρας, δηλαδή, δημοκρατίας στους χώρους δουλειάς στον δημόσιο τομέα, αλλά είναι ένας Νόμος ο οποίος δεν επέτρεψε μέχρι σήμερα την υπογραφή Συλλογικών Συμβάσεων Εργασίας και για τα μισθολογικά ζητήματα.

Εδώ χρειάζεται λοιπόν να επισημάνουμε το εξής: αυτή η ερμηνεία με βάση και το Σύνταγμα έχει ήδη αρθεί απ' το 2001. Είναι πάρα πολλά χρόνια, έχει προστεθεί συγκεκριμένο άρθρο στο Σύνταγμα, η παράγραφος 3 στο άρθρο 20 που προβλέπει, θα το διαβάσω από μέσα: «Νόμος ορίζει τα σχετικά με τη σύναψη Συλλογικών Συμβάσεων Εργασίας απ' τους δημοσίους υπαλλήλους και τους υπαλλήλους Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης ή άλλων Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου». Αυτό που χρειάζεται λοιπόν τώρα είναι, ήδη από το 2001, ένας

Νόμος ο οποίος θα εξασφαλίζει και με όρους ίσης μεταχείρισης σε σχέση με τον ιδιωτικό τομέα τη δυνατότητα να διεκδικούν, να διαπραγματεύονται και να συνάπτουν Συλλογικές Συμβάσεις οι δημόσιοι υπάλληλοι και για τα μισθολογικά ζητήματα.

Επιπλέον, πριν πάμε στα συγκεκριμένα, θα έλεγα ότι συνολικότερα σε σχέση με την απορρύθμιση του συλλογικού εργατικού δικαίου, τα συνδικάτα και οι εργαζόμενοι δεν μπορούν να εκκινούν παρά από την αμφισβήτηση της νέας κανονικότητας που αφορά τα συλλογικά εργασιακά δικαιώματα και στον ιδιωτικό τομέα και στον δημόσιο. Και στον ιδιωτικό τομέα όπου τυπικά μπορεί κάποιος να διαπραγματεύεται, χωρίς να έχει τις δύο βασικές αρχές σε λειτουργία, την αρχή της ευνοϊκότερης ρύθμισης και της επέκτασης των Συλλογικών Συμβάσεων Εργασίας, αλλά και στον δημόσιο τομέα όπου εξαιρούνται πολύ βασικά πεδία απ' τη φυσιολογική διαπραγμάτευση.

Τελειώνω λέγοντας ότι παραδόξως η σημερινή συγκυρία είναι ιστορικά ευνοϊκή για την αμφισβήτηση αυτής της νέας αντισυνδικαλιστικής πραγματικότητας που έχει διαμορφωθεί στο πεδίο των συλλογικών διαπραγματεύσεων. Πρώτον διότι έχει αποφασίσει η κυβέρνηση να παραβιάσει προδήλως το Σύνταγμα και παραβιάζοντας το άρθρο 16 το οποίο αφορά όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Έχω την αίσθηση ότι αν δεν είχε εμπεδωθεί, γιατί μίλησε πριν ο Σταύρος ο Μαυρουδίας για ακατανόητους λόγους σε σχέση με την ενεργοποίηση, είναι κατανοητοί ως ένα βαθμό οι λόγοι, έχει γίνει η μη συνάρτηση και του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος, ότι αυτή η νέα μνημονιακή κανονικότητα δεν μπορεί να αμφισβητηθεί τουλάχιστον μέχρι το 2059.

Άρα λοιπόν θα έλεγα ότι η εκκίνηση πρέπει να είναι η αμφισβήτηση αυτής της νέας μνημονιακής κανονικότητας σε σχέση με την απορρύθμιση των συλλογικών δικαιωμάτων και για τον ιδιωτικό τομέα αλλά και για τον δημόσιο τομέα.

Εδώ ο δεύτερος λόγος εκτός από την πρόδηλη ανάγκη για συσπείρωση απέναντι στην απορρύθμιση και την ιδιωτικοποίηση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση με την οδηγία 2022 2041. Εδώ θέλω να σταθώ λίγο παραπάνω. Η οδηγία αυτή έχει τίτλο για να μην μπερδευόμαστε, γιατί δεν υπάρχει ευρωπαϊκός κατώτατος μισθός. Δεν έχει αρμοδιότητα η Ευρωπαϊκή Ένωση να ρυθμίζει τους κατώτατους μισθούς ούτε σε ευρωπαϊκό, ούτε σε εθνικό επίπεδο.

Ο τίτλος, λοιπόν, της οδηγίας είναι για επαρκείς κατώτατους, πληθυντικός, κατώτατους μισθούς στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Με δυο λόγια για να μην

σας κουράσω μπορούμε να το συζητήσουμε στη συνέχεια, αυτό το οποίο έκανε η Ευρωπαϊκή Ένωση το 2022 είναι πατώντας πάνω στον ευρωπαϊκό κοινωνικό πυλώνα για πρώτη φορά μετά από πολλά χρόνια να απαιτήσει από τα κράτη μέλη να ενισχύσουν τις διαδικασίες διαμόρφωσης κατώτατων μισθών στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα.

Πρώτη παρατήρηση. Η οδηγία αυτή πρέπει να ενσωματωθεί απ' όλες τις χώρες μέλη αλλά και από την Ελλάδα το αργότερο τον Νοέμβριο του 2024. Έχουμε μπει ήδη, δηλαδή, στην τελική ευθεία όπου η χώρα πρέπει να ξεκινήσει να εφαρμόζει τις διατάξεις της οδηγίας και να προετοιμάζεται να ενσωματώσει την οδηγία αυτή στην ελληνική έννομη τάξη.

Πρακτικά αυτό σημαίνει ότι είτε το θέλει - είτε όχι, κατά την άποψή μου τουλάχιστον, η ελληνική κυβέρνηση είναι υποχρεωμένη να εφαρμόσει την παράγραφο 3 του άρθρου 22 του Ελληνικού Συντάγματος και να θεσπίσει Νόμο, αν θέλει να τροποποιήσει τον Νόμο του '99, που ρητά και κατηγορηματικά θα επιτρέπει το αυτονόητο, τη συλλογική διαπραγμάτευση στο δημόσιο τομέα για όλα τα ζητήματα που επιβάλλεται να διαπραγματεύεται η εργατική με την εργοδοτική πλευρά σε όλες τις χώρες της Ευρώπης ανεξάρτητα από ιδιωτικό και δημόσιο τομέα.

Εδώ για να μην υπάρχουν παρανοήσεις, η Ευρωπαϊκή Ένωση για λόγους που θα δούμε στη συζήτηση εάν υπάρχει ενδιαφέρον και ιδίως με βάση αυτά τα οποία προέκυψαν στη Μαντινεία, αν και είχε ξεκινήσει από πριν τη Μαντινεία να συζητάει γι' αυτή την οδηγία, έχει σαν στόχο να αντιστρέψει όσο μπορεί το φαινόμενο της στοχοποίησης των εργαζομένων όπως ακριβώς την περιέγραψε ο Σταύρος ο Μαυρουδέας.

Μία πρώτη εφαρμογή, μία πρώτη απλή ενσωμάτωση της οδηγίας αυτής στις εθνικές έννομες τάξεις θα είχε σύμφωνα με εκτιμήσεις ως αποτέλεσμα να αυξηθούν άμεσα και να περάσουν το κατώφλι της φτώχειας περίπου 20 εκατομμύρια εργαζόμενοι συνολικά στην Ευρώπη σε ιδιωτικό και δημόσιο τομέα.

Αυτό το οποίο επιχειρεί να κάνει αυτή η οδηγία είναι να υποχρεώσει γιατί δεν μπορεί να κάνει τίποτα άλλο, δεν είναι οδηγία σκοπού, είναι οδηγία μέσου, να δώσει όπλα στην εργατική, βεβαίως και στην εργοδοτική πλευρά, γιατί θα το δούμε στη συζήτηση, να διαπραγματεύονται και τις αμοιβές, κυρίως τις αμοιβές, τις κατώτατες αμοιβές. Και γιατί πληθυντικός; Διότι ενισχύει ακριβώς το αντίστροφο απ' αυτό που έγινε στην Ελλάδα. Την κλαδική διαπραγμάτευση.

Έχοντας βεβαίως και στην αιτιολογική της έκθεση πολλά παραδείγματα σαν αυτά που αναφέρθηκε και ο Σταύρος ο Μαυρουδέας, όπου υπάρχουν συλλογικές συμβάσεις εργασίας, όπου το ποσοστό κάλυψης των εργαζομένων σε εθνικό επίπεδο είναι πάνω από 60-65% και τα ποσοστά φτώχειας στην εργασία είναι πολύ λιγότερα αλλά και οι μέσοι μισθοί είναι πολύ υψηλοί.

Με αυτήν, λοιπόν, τη λογική και για λόγους που μπορούμε να συζητήσουμε στη συνέχεια βρισκόμαστε ήδη σε μία συγκυρία όπου η χώρα μας είναι υποχρεωμένη να εναρμονιστεί με το περιεχόμενο αυτής της οδηγίας. Και μάλιστα η οδηγία χωρίς να βάζει στόχο, γιατί, όπως είπαμε, δεν είναι στόχος, με διάφορα κριτήρια με τα οποία θα κρίνει και την προσαρμογή και την πρόοδο της κάθε χώρας προς αυτή την οδηγία, έχει θέσει σαν στόχο τουλάχιστον μετά από 2 - 3 - 4 χρόνια το ποσοστό κάλυψης από συλλογικές συμβάσεις στον ιδιωτικό και στο δημόσιο τομέα επαναλαμβάνω με κίνδυνο να γίνω κουραστικός, να προσεγγίσει το 80%. Η Ελλάδα είναι στο 14, είναι στον πάτο.

Καταλαβαίνετε, δηλαδή, πόση μεγάλη απόσταση πρέπει να διανύσει μία χώρα, όπως είναι η Ελλάδα, για να προσεγγίσει ποιον; Τον στόχο που βάζει η Ευρωπαϊκή Ένωση και όχι τον στόχο που βάζει το συνδικαλιστικό κίνημα.

Άρα λοιπόν ανοίγει μία περίοδος όπου η κυβέρνηση θα βρεθεί σε πολύ δύσκολη θέση, εκτός το ότι βεβαίως ο εργατικός παράγοντας, η απεργία και η διεκδίκηση είναι αυτή που επιβάλλει τη νομιμότητα στους χώρους δουλειάς και τη συλλογική διαπραγμάτευση, πώς θα μπορέσει αυτή τη φορά να παρακάμψει τις βασικές αρχές αυτής της οδηγίας, δηλαδή να μην δώσει τη δυνατότητα τα όπλα, το πλαίσιο στην εργατική πλευρά, να διαπραγματευτεί και στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα, κατώτατες αμοιβές, είτε αυτές αφορούν το εθνικό επίπεδο, είτε κυρίως το κλαδικό όπως λέγεται και βεβαίως υπάρχουν και πάρα πολλοί δείκτες που προτείνει η Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά και τρόποι με τους οποίους η Ελλάδα θα πρέπει και η κάθε χώρα να απολογείται γιατί δεν πέτυχε αυτούς τους στόχους, τι δεν έκανε σε σχέση με το νομικό επίπεδο, ούτως ώστε να δώσει τη δυνατότητα στους κοινωνικούς συνομιλητές - κοινωνικούς εταίρους να διαμορφώσουν τις σχέσεις αυτές.

Λεπτομέρειες μπορώ να σας πω και στη συνέχεια, απλώς για να μην μακρηγορώ, επειδή έχει περάσει και η ώρα, θα έλεγα να κλείσουμε με την εξής υπενθύμιση: δεν είναι ξένη, το αντίθετο, με την ιστορία του ελληνικού εργατικού κινήματος η συζήτηση για τους κλάδους αιχμής. Πάντοτε την πρόοδο στα ζητήματα τα εργασιακά κυρίως σε ό,τι αφορά τα συλλογικά εργασιακά δικαιώματα την έδιναν ανά

περίπτωση, ανά ιστορική συγκυρία κάποιοι συγκεκριμένοι κλάδοι. Στην πραγματικότητα θα έλεγε κανείς ότι ο κλάδος ο δικός μας, ο κλάδος των εκπαιδευτικών, ο κλάδος της εκπαίδευσης, αυτή τη στιγμή για τους λόγους τους οποίους είπαμε και πριν και για την ολομέτωπη επίθεση που ξεκινάει η κυβέρνηση που αναγράφεται στο άρθρο 16, αλλά και γιατί ακριβώς έχει τη δυνατότητα μέσα από υψηλή συνδικαλιστική υπευθυνότητα να παίξει ένα τέτοιο ρόλο, θα βρεθεί την επόμενη περίοδο αντικειμενικά στην πρώτη γραμμή αμφισβήτησης της νέας αντισυλλογικής εργατικής πραγματικότητας που έχει διαμορφωθεί στη χώρα μας.

Είναι προφανές ότι θα ήταν εντελώς διαφορετική η αντίδραση στην αναθεώρηση του άρθρου 16 αν υπήρχαν ενιαίες συνδικαλιστικές δομές και στον τομέα της εκπαίδευσης, η αλήθεια είναι και χρωστάμε μια μεγάλη ευγνωμοσύνη, ένα μεγάλο ευχαριστώ ότι μπήκαν μόνοι τους απροστάτευτοι οι φοιτητές σ' αυτή την αμφισβήτηση, σ' αυτό τον αγώνα και ασθμαίνοντας τρέξαμε πίσω εμείς οι εκπαιδευτικοί κυρίως της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Εδώ λοιπόν είναι προφανές ότι χρειάζεται ένα ενιαίο μέτωπο να μην κατατεθεί το νομοσχέδιο και αυτό στη Βουλή, όχι μόνο να μην ψηφιστεί, εκτός του ότι, επαναλαμβάνω, το επόμενο εξάμηνο υποχρεωτικά για την ελληνική κυβέρνηση θα ανοίξουν ζητήματα συλλογικού εργατικού δικαίου και στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα. Αλλά και κλείνω μ' αυτή τη φράση ακόμα και αν η κυβέρνηση κάνει την πάπια ή θελήσει να αφήσει αυτή την περίοδο που είναι υποχρεωμένη να ενσωματώσει τη σχετική οδηγία, αυτά τα ζητήματα θα πρέπει να τεθούν από τα ελληνικά συνδικάτα στην πράξη.

Άρα λοιπόν όταν μιλάμε για συλλογικές συμβάσεις εργασίας στον ιδιωτικό και το δημόσιο τομέα δεν ξεκινάμε από το απορρυθμισμένο περιβάλλον, αλλά ξεκινάμε από την απορύθμιση του απορρυθμισμένου περιβάλλοντος. Από την αμφισβήτηση του Νόμου 2738 του 1999 και από την αμφισβήτηση του 1876 του '90 όπως έχει κατακτήσει μετά από τη λαίλαπα των μνημονίων και των προγραμμάτων οικονομικής προσαρμογής. Κοινώς αν όχι εμείς οι εκπαιδευτικοί, αν όχι τώρα σ' αυτή τη συγκυρία, των επόμενων βδομάδων και των επόμενων μηνών, πότε;

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Ευχαριστούμε και τον κ. Καψάλη. Νομίζω ότι και ο τρόπος με τον οποίον έκλεισε δίνει και το στίγμα του αγώνα που κάνει και η Διδασκαλική Ομοσπονδία τα τελευταία 4 χρόνια για το νομοθετικό αυτό πλαίσιο. Να θυμίσω ότι ανάλογοι αγώνες έγιναν και στο παρελθόν με άλλα πλαίσια, τα οποία επιχείρησαν το ίδιο πράγμα, δηλαδή την απορύθμιση της δημόσιας εκπαίδευσης και

όχι τη βελτίωσή της και όσο για το κομμάτι της ιδιωτικής στροφής να πω ότι από το 2019 είχαμε κάνει μια έρευνα σε συνεργασία με πανεπιστημιακούς καθηγητές που αποτύπωσαν και την παρουσιάσαμε προς την ελληνική κοινωνία και προς τα ελληνικά κόμματα, που αποτύπωσαν την αυξανόμενη ιδιωτικοποίηση ακόμη και σ' αυτό που δεν φαίνεται ιδιωτικό, δηλαδή στην καθημερινότητα της εκπαίδευσης, πολλώ δε μάλλον τώρα με αυτή τη στροφή η οποία γίνεται και τις επιδιώξεις τις οποίες υπάρχουν.

Τώρα, θα περάσουμε στις ερωτήσεις. Να πω ότι κάποιες απ' αυτές απευθύνονται σε συγκεκριμένους ομιλητές, με συγκεκριμένο όνομα, αλλά όλοι κρατάτε ό,τι θέλετε από τις ερωτήσεις που θα σας διατυπώνω, ώστε να μπορέσετε να τις σχολιάσετε αν θελήσετε στη ροή της συζήτησης.

Τώρα, θα ξεκινήσω με τα συγκεκριμένα, δηλαδή αυτά που έχουνε συγκεκριμένους αποδέκτες. Για τον πρώτο εισηγητή, για τον κ. Μαυρουδέα υπάρχουνε τα εξής ερωτήματα: οι μισθοί είναι κατώτεροι των υπολοίπων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά σε σχέση με το κόστος διαβίωσης μήπως τελικά υστερούν ακόμη περισσότερο οι μισθοί στην Ελλάδα ή το κόστος διαβίωσης σε σχέση με το μισθό είναι μεγαλύτερο σε άλλες χώρες; Είναι το ένα από τα ερωτήματα τα οποία απευθύνονται. Δεν ξέρω, κ. Μαυρουδέα, θέλετε να το απαντήσετε τώρα ή να σας υποβάλλω και το δεύτερο;

Σ. ΜΑΥΡΟΥΔΕΑΣ: Μπορώ να πω αμέσως μια κουβέντα, παρόλο που δεν έχω, θα μπορούσα να παίξω στοιχεία και διαγράμματα αλλά μάλλον θα μπερδέψουν, να πω το εξής: το κόστος ζωής στην Ελλάδα από την ένταξη ιδιαίτερα στην ευρωζώνη, για να εξηγούμαστε, αλλά πλέον με επιταχυνόμενους ρυθμούς έχει αυξηθεί πάρα πολύ. Μ' αυτή την έννοια αν στην αρχή της ένταξης στην ευρωπαϊκή ενοποίηση μπορεί να είχες χαμηλότερους μισθούς αλλά είχες ένα πιο φθηνό κόστος ζωής, αυτό πλέον έχει πάψει να ισχύει, τουλάχιστον εδώ και πάνω από μία δεκαετία ίσως στην Ελλάδα. Και τα σχετικά στοιχεία το δείχνουνε.

Μπορεί να το μελετήσει κανείς, μ' αυτό το συμπέρασμα πού καταλήγω; Που είπα μόλις προηγουμένως, θα βγει, είτε το δει με όρους αγοραστικής δύναμης, είτε το δει με άλλες μεθοδολογίες. Άρα ένα επιχείρημα που ακουγόταν από διάφορα συστημικά κέντρα παλιά, ότι εντάξει, χαμηλότεροι μισθοί, χαμηλότερο κόστος ζωής δεν ισχύει πλέον, δεν ισχύει, τελευταία κουβέντα, ιδιαίτερα για τα είδη μαζικής λαϊκής κατανάλωσης, όπου σε κάποιες κατηγορίες πλέον είμαστε πιο ακριβοί απ' τη Δυτική

Ευρώπη. Και όποιος έχει ζήσει λίγο εκεί, και να πω μόνο το ποιοτικό, όχι το ποσοτικό, το καταλαβαίνει πολύ καλά.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Μάλιστα. Τώρα, το δεύτερο ερώτημα θα έλεγα ότι μάλλον περισσότερο απευθύνεται στη Διδασκαλική Ομοσπονδία, δηλαδή: μήπως θα έπρεπε οι Συνδικαλιστικές Οργανώσεις των εκπαιδευτικών να επιχειρήσουν μια επικοινωνιακή εξωστρέφεια των δεδομένων που έχουν συλλεχθεί ώστε να πάψει ο οικονομικός μύθος που επικρατεί στην κοινωνία για τους μισθούς των εκπαιδευτικών. Τώρα δεν ξέρω αν θέλετε να κάνετε κάποιο σχόλιο...

Σ. ΜΑΥΡΟΥΔΕΑΣ: Κοιτάξτε, αυτό είναι ένα μόνιμο πρόβλημα, αλλά αυτό σημαίνει πλέον να κινηθεί κανείς έξω από τα κατεστημένα μέσα ενημέρωσης, γιατί εκεί ό,τι και να κάνεις θάβεται ή παραποιείται. Προφανώς πρέπει να το κάνει κανείς αλλά μην νομίζετε, άλλοι είναι οι παράγοντες και τα συμφέροντα πίσω απ' αυτά που το καθορίζουν. Αυτό θα σήμαινε πολύ πιο μαζική παρουσία του συνδικαλιστικού κινήματος και εκδηλώσεις κυριολεκτικά από τα κάτω, έτσι (;) και διαδικτυακές αλλά κυρίως ζωντανές, που να προσελκύουν κόσμο και να συζητάει πραγματικά σ' αυτά, γιατί αλλιώς στα επίσημα κανάλια ενημέρωσης, οι ελπίδες είναι πολύ μικρές, έτσι;

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Ναι, αλλά εμείς το ζούμε πολύ έντονα αυτό. Αρκεί να πω ότι αυτές οι εκδηλώσεις στις οποίες συμμετέχετε και εσείς σήμερα, τρίτο χρόνο τώρα, δεν έχουν τύχει καμίας απολύτως προβολής είτε απ' τον έντυπο, απ' την έντυπη δημοσιογραφία, είτε από τα κανάλια, ενώ αντιθέτως αν συμβεί οποιοδήποτε περιστατικό που θεωρηθεί ότι μπορεί να αποτελέσει μια χρυσή ευκαιρία επίθεσης κατά των εκπαιδευτικών αξιοποιείται αρκούτως. Και τότε δεχόμαστε πλήθος τηλεφωνημάτων και φυσικά μεγάλη δημοσιότητα. Δυστυχώς αυτή είναι η πραγματικότητα.

Τώρα, προς τον κ. Τσάφο έχουμε κάποια ερωτήματα τα οποία βέβαια περιγράφουν μια πραγματικότητα την οποία την ξέρουμε πάρα πολύ καλά και τη λέμε και εμείς προς όλες τις πολιτικές ηγεσίες που έχουμε συναντήσει. Διαβάζω το πρώτο.

«Καλησπέρα.

Οι συνθήκες στα νηπιαγωγεία είναι πλέον απερίγραπτες, αν τα προηγούμενα χρόνια ανταποκρινόμασταν οριακά, τώρα ανταποκρινόμαστε με κόστος τη σωματική και ψυχολογική μας υγεία. Απίστευτη υπερφόρτωση αρμοδιοτήτων, συνδυασμός διοίκησης και τάξης που εγείρει θέματα ασφάλειας και επικινδυνότητας σε ηλικίες που απαιτούν εκτός των άλλων τη φροντίδα και διαρκή επιτήρηση των

νηπίων. Απ' ό,τι έχουμε καταλάβει οι σύμβουλοί μας δεν θέλουν να ενοχλούν τα στελέχη στο Υπουργείο, όπως μας λένε χαρακτηριστικά όλοι: τα περάσαμε και εμείς σε τέτοιες συνθήκες και τους δουλεύαμε, και άλλα τέτοια απαράδεκτα.

Το ερώτημα είναι αν εσείς στο σύνολο, οι καθηγητές στις σχολές προσχολικής αγωγής μπορείτε να ασκήσετε πίεση ή έστω να τους αναλύσετε τα προβλήματα της συγκεκριμένης βαθμίδας».

Θα σας διαβάσω και ένα ακόμη ερώτημα το οποίο απευθύνεται και προς τη ΔΟΕ αλλά ενισχύει αυτό το οποίο λέγατε, λέμε τώρα το προηγούμενο, ότι κάποια στιγμή θα πρέπει να τεθούν σε σοβαρή συζήτηση τα προβλήματα του νηπιαγωγείου, δεν είναι δυνατόν να μην υπάρχει δεύτερο άτομο στην τάξη ή έστω στο σχολείο με 25 νήπια, προνήπια στη σημερινή κοινωνία, όπου τα παιδιά δυστυχώς παρουσιάζουν πολλές δυσκολίες συγκέντρωσης, συμπεριφοράς, αυτοεξυπηρέτησης κλπ., όταν σχολάν τα πρωινά παιδιά τα υπόλοιπα που μένουν ολοήμερο είναι μόνα στην τάξη, στα μονοθέσια και στα ολοήμερα αν είναι ένα το τμήμα, αν υπάρχει κάτι ο / η νηπιαγωγός, τα παιδιά μένουν μόνα τους. Οι προϊσταμένες δεν είναι δυνατόν να ανταπεξέρχονται σε άπειρες υποχρεώσεις χωρίς επιμόρφωση, με επίδομα ... και έχοντας παράλληλα τάξη με 25 μικρούλια παιδιά που χρειάζονται επίβλεψη το κάθε δευτερόλεπτο.

Το ωράριό μας δεν προβλέπει ούτε διάλειμμα για τουαλέτα, ούτε μείωση με τα χρόνια προϋπηρεσίας, οι όροι υποδοχής και το διάλειμμα των παιδιών δεν είναι για μας διδακτική, ερώτημα κάνει, αλλά εννοείται, αυτόνοτο η απάντηση από την πλευρά της πολιτείας, η κατάσταση γίνεται όλο και πιο επικίνδυνη για την ασφάλεια των μαθητών μας.

Και επειδή είναι στο ίδιο πνεύμα διαβάζω και το άλλο, κ. Τσάφο. Να ενημερώσετε τον κ. Τσάφο ότι πρωταρχικό μέλημα πλέον των νηπιαγωγών είναι να παραδίνει κάθε μεσημέρι τα νήπια ασφαλή και χωρίς χτυπήματα, όταν έχουμε μέσα στις τάξεις τα παιδιά που χτυπάνε, τσιρίζουν, χοροπηδάνε πάνω στα τραπέζια, βρίζουν ακόμη και τις εκπαιδευτικούς, είναι βίαια και επιθετικά. Καταλαβαίνετε ότι όλες αυτές οι ωραίες θεωρίες, η μαθησιοσυνεργατική, η συμπερίληψη, καινοτόμα προγράμματα και άλλα μπαίνουν σε δεύτερη μοίρα, αποτελούν πολυτέλεια και αυτό ισχύει πλέον για την πλειοψηφία των νηπιαγωγείων και ότι υπάρχουν κάποια νηπιαγωγεία που μπορούν να τα κάνουν είναι μειοψηφία. Είναι το σχόλιο της συνάδελφου.

Και στο ίδιο είναι και το τελευταίο. Αν υπάρχει επαρκής γνώση των συνθηκών που επικρατούν στα ελληνικά νηπιαγωγεία -προφανώς υποθέτει η υποβάλλουμε το ερώτημα- ότι υπάρχει συνεργασία με συγκεκριμένες νηπιαγωγούς σε συγκεκριμένες περιοχές, γνωστοποιεί ότι υπάρχουν, έχουμε πλέον ξαφνικές λιποθυμίες νηπιαγωγών από την εργασιακή εξουθένωση, το ξαφνικές εντός εισαγωγικών γιατί μόνο ξαφνικές δεν είναι με βάση την εξουθένωση, και τρέχουμε όλη τη μέρα να προλάβουμε χίλιες δυο αρμοδιότητες ταυτόχρονα με την τάξη, ούτε τουαλέτα μπορούμε να πάμε, όπως καταλαβαίνετε είναι όλα στο ίδιο..., περιγράφουν ακριβώς την ίδια πραγματικότητα, την οποία αν θέλετε να την ενισχύσω και εγώ και επειδή μπήκε το ερώτημα προς τη Διδασκαλική Ομοσπονδία για μην το επαναλάβω στη συνέχεια, είναι αντικείμενο που να πω ότι με την νυν πολιτική ηγεσία καταφέραμε να έχουμε μία και μόνη συνάντηση επί τη αναλήψει των καθηκόντων της.

Τώρα, σε αυτό το χρονικό διάστημα θέσαμε όλα τα ζητήματα, φυσικά απ' τα πρώτα ζητήματα που έχουμε αναδείξει και είναι και περιεχόμενο και της πρότασης της συλλογικής σύμβασης που κάνουμε, οι συνθήκες εργασίας στο νηπιαγωγείο και το ωράριο των νηπιαγωγείων και των ολιγοθεσίων σχολείων, αλλά δυστυχώς οι απαντήσεις που παίρνουμε είναι από τη γενική απάντηση ότι όλα αυτά σκοντάφτουν στον κρατικό προϋπολογισμό μέχρι των διαβεβαιώσεων ότι θα το δούμε αλλά καμία απάντηση δεν έχουμε.

Τώρα το τι στάση και τι κάνει το συνδικαλιστικό κίνημα θα το πω στο τέλος, να μην πάρω το δικό σας τον χρόνο. Κύριε Τσάφο, ακούσατε αρκετά, το μικρόφωνό σας αν θέλετε.

B. ΤΣΑΦΟΣ: Πάλι τα ίδια, ξεχάστηκα.

Ευχαριστώ πάρα πολύ για τις ερωτήσεις. Κοιτάχτε, άποψη θα διατυπώσουμε αν προσκληθούμε. Ως γνωστόν δεν έχουμε προσκληθεί να διατυπώσουμε άποψη, οπότε σ' αυτή την περίπτωση την διατυπώνουμε την άποψή μας με άρθρα, με συμμετοχές που έχουμε σαν αυτή και πολλές άλλες και συμμερίζομαι πάρα πολύ τα όσα λένε οι συνάδελφοι της προσχολικής σε σχέση με τα προβλήματα τα διαχειριστικά που έχουν, τα γραφειοκρατικά που έχουν, και δεν το αμφισβητώ καθόλου, ωστόσο νομίζω ότι, ξέρετε, είναι μια ρήση που ακούγεται πολύ συχνά, συνεργαζόμαστε με συγκεκριμένα νηπιαγωγεία και... Ξέρετε τουλάχιστον στο Τμήμα μου αλλά και ευρύτερα, γιατί έχουμε ένα δίκτυο πρακτικών ασκήσεων και συνεργαζόμαστε μεταξύ μας όλα τα Τμήματα Προσχολικής της Ελλάδας, δεν έχουμε τη λογική της αριστείας. Είναι πολύ μακριά από μας η λογική της αριστείας και ίσα-ίσα

προσπαθούμε με κάθε τρόπο να αντιπαχθούμε σ' αυτή τη λογική. Αλλά τα νηπιαγωγεία με τα οποία συνεργαζόμαστε δεν είναι ούτε πρότυπα νηπιαγωγεία, ούτε νηπιαγωγεία συγκεκριμένων περιοχών.

Και έχουμε μάλιστα και ένα δίκτυο συνεργαζόμενων νηπιαγωγών με το Τμήμα μας Προσχολικής Αγωγής, όπου κάθε τόσο διοργανώνουμε συναντήσεις και επιμορφωτικές συναντήσεις ή ανταλλαγής απόψεων και είναι νηπιαγωγεία όταν μιλάμε για την Αττική από, θα έλεγα, μη ευνοημένες περιοχές, δηλαδή δεν ξέρω εάν το νηπιαγωγείο του Ταύρου, το νηπιαγωγείο της Σαλαμίνας, το νηπιαγωγείο στα Άνω Λιόσια είναι νηπιαγωγοί ευνοημένων περιοχών.

Και παρόλο που υπάρχουν προβλήματα σοβαρά, το ζήτημα είναι και ζήτημα προθέσεως και ενδυνάμωσης, σαφώς τα στελέχη της εκπαίδευσης μπορούν να βοηθήσουν και πρέπει να υποστηρίξουν, μερικές φορές λειτουργεί και ως άλλοθι αυτή η ιστορία και γι' αυτό δεν είναι λόγια του αέρα αυτά τα λόγια, αυτά τα όσα, τέλος πάντων, με κάποιο τρόπο εισηγήθηκα, είναι ουσιαστικά προτάσεις που δοκιμάζονται στην πράξη. Και δοκιμαζόμενες στην πράξη ας πούμε έχουμε ένα δίκτυο συνεργαζόμενων νηπιαγωγών που συνεργάζονται και μεταξύ τους οι νηπιαγωγοί και η μία νηπιαγωγός στηρίζει την άλλη και μαζί στηρίζονται στην επαφή και στο διάλογο μαζί μας.

Άρα είναι πράγματα που γίνονται, που συμβαίνουν και καλό είναι να μην τα αμφισβητούμε, γιατί όταν τα αμφισβητούμε, ξέρετε αποδυναμωνόμαστε και εμείς οι ίδιοι σε αυτή τη λογική. Αυτό είναι, παρότι σας λέω ότι συμμερίζομαι τα προβλήματα του κλάδου και είναι σοβαρά. Και είναι σοβαρά όταν ας πούμε εισάγονται συνέχεια και άλλες αλλαγές και τα τεστ δεξιοτήτων και η ξένη γλώσσα και το ένα και το άλλο και χίλια δυο πράγματα που ουσιαστικά αποπροσανατολίζουν αυτό που είναι να γίνει στην προσχολική.

Και επίσης αυτό που θέλω να τονίσω είναι ότι μίλησα ευρύτερα για την εκπαίδευση, όχι μόνο για την προσχολική, και άρα αυτό πρέπει να το προσέξουμε.

Δεν ξέρω αν απάντησα σ' αυτό που με ρωτούσαν αλλά αυτό προσπάθησα.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Συνηγορώντας και υπερθεματίζοντας στο πνεύμα των ερωτήσεων, με την έννοια όχι της αμφισβήτησης αυτών των οποίων εισηγηθήκατε αλλά με την έννοια μιας πραγματικότητας η οποία είναι πραγματικά δυσβάσταχτη και η οποία και με την εφαρμογή της λεγόμενης αξιολόγησης γίνεται ακόμη χειρότερη,

δυστυχώς πέρα από το τι λέμε εμείς και το τι λέμε δυστυχώς και πάλι μεταξύ μας στις Γενικές μας Συνελεύσεις ή στις Επιστημονικές Εκδηλώσεις, η ανταπόκριση από την πολιτεία είναι μηδενική, δηλαδή δεν μπαίνουν καν στον κόπο και αυτό το μαρτυρούμε όλοι τα τελευταία χρόνια ειδικά που έχουμε αναδείξει την προσχολική αγωγή και να θυμίσω ότι το 2018 ο Νόμος που προέκυψε για την υποχρεωτικότητα της δίχρονης προσχολικής αγωγής ήτανε κακός των αγώνων που έδωσε η Διδασκαλική Ομοσπονδία και του θετικού κλίματος που βρήκαμε τότε, δυστυχώς όμως οι νηπιαγωγοί και αυτοί που εργάζονται και στα ολιγοθέσια σχολεία θα τολμήσω να πω σε δεύτερο βαθμό αντιμετωπίζουν ένα τεράστιο όγκο προβλημάτων τα οποία δεν τυγχάνουν καμίας λύσης.

Άρα λοιπόν από κει πηγάζει και όλη αυτή η οργή, θα μου επιτρέψετε, γιατί οργή πρέπει να είναι, για ανθρώπους οι οποίοι κάθε μέρα παίζουν το κεφάλι τους, να το πω έτσι πολύ-πολύ απλά με όλα τα οποία γίνονται μέσα στα σχολεία.

Απλά δύο ακόμη ερωτήματα για σας σε σχέση με το περιεχόμενο. Είναι ένα ερώτημα αν ο συλλογικός στοχασμός των εκπαιδευτικών, με ποιους τρόπους είναι δυνατόν να οδηγήσει στη βελτίωση των συνθηκών εργασίας και έτσι στη βελτίωση του επαγγέλματος και ένα δεύτερο ερώτημα, ποιες είναι...

B. ΤΣΑΦΟΣ: Συγγνώμη, ο συλλογικός στοχασμός;

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Αν ο συλλογικός στοχασμός των εκπαιδευτικών, με ποιους τρόπους είναι δυνατόν να οδηγήσει στη βελτίωση των συνθηκών εργασίας και έτσι στη βελτίωση του επαγγέλματός τους και το ποιες είναι οι άλλες μορφές επιμόρφωσης, είναι τα ερωτήματα πέρα από το άλλο κλίμα που αποτύπωσα προηγουμένως.

B. ΤΣΑΦΟΣ: Μάλιστα. Ο συλλογικός στοχασμός σχετίζεται με την ιεράρχηση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι ίδιες οι εκπαιδευτικοί και άρα με την ανταλλαγή απόψεων για αναζήτηση λύσεων και εναλλακτικών στο πλαίσιο του ίδιου του σχολείου. Ένας τέτοιος στοχασμός πράγματι μπορεί να οδηγήσει στην αναζήτηση εναλλακτικών λύσεων, αλλά και στην αναζήτηση τρόπου διεκδικήσεων, δηλαδή δεν αμφισβήτησα με τα όσα είπα καθόλου αυτά που είπε προηγουμένως ο κ. Μαυρουδέας και για τον τρόπο, για τις συνθήκες μέσα, τις οικονομικές συνθήκες τις οποίες βρίσκονται οι εκπαιδευτικοί, οι οποίες είναι άθλιες, αλλά αυτό που προσπάθησα να τονίσω είναι ο τρόπος με τον οποίον μπορούμε μέσα στο σχολείο ουσιαστικά συνεργαζόμενοι και συλλογικά δρώντας να αναζητήσουμε λύσεις και να προβάλλουμε

διεκδικήσεις με ένα πιο δυνατό τρόπο. Αυτό είπα σ' αυτό το ερώτημα και το δεύτερο ποιο ήταν, κ. Κικινή;

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Το δεύτερο ερώτημα ήταν, μια στιγμή να επανέλθω, ποιες είναι οι άλλες μορφές επιμόρφωσης.

Β. ΤΣΑΦΟΣ: Ναι. Δηλαδή μιλάμε για τις μορφές της επιμόρφωσης που γίνονται, που αναπτύσσονται σταδιακά και δυναμικά, που ουσιαστικά οι επιμορφωτές, για να μην πω ο επιμορφωτής γιατί δεν είναι ένας, έρχεται και κινεί ουσιαστικά μία διαδικασία διερευνητικής προσέγγισης, δοκιμής, ιεράρχησης πραγμάτων και στη συνέχεια οργανώνεται ένα σχέδιο ανάπτυξης που δοκιμάζεται και επανέρχεται, επανέρχονται οι επιμορφωτές σε μία συζήτηση με τους / τις εκπαιδευτικούς για τα αποτελέσματα που είχε αυτή η δοκιμή στο ίδιο το σχολείο. Αυτή είναι μία μορφή επιμόρφωσης.

Η δεύτερη μορφή επιμόρφωσης είναι τα βιωματικά εργαστήρια. Τα βιωματικά εργαστήρια που έχουμε δει ότι λειτουργούνε πάρα πολύ στη λογική της ανάπτυξης της επαγγελματικής ταυτότητας των εκπαιδευτικών, γιατί αυτά τα βιωματικά εργαστήρια ουσιαστικά βοηθούν τους / τις εκπαιδευτικούς να αναστοχαστούν σε σχέση με την πρακτική τους και με τους τρόπους με τους οποίους επιλέγουν ουσιαστικά να διαχειριστούν τα οποιαδήποτε προβλήματα αντιμετωπίζουν στην πράξη.

Και εκεί να αναγνωρίσουν λίγο την οπτική με την οποία βλέπουν την εκπαιδευτική πρακτική και τους λόγους για τους οποίους την βλέπουν με αυτή την οπτική. Και εκεί να αναζητήσουν και άλλες οπτικές διευρύνοντας ουσιαστικά τον τρόπο με τον οποίον λειτουργούνε μέσα στο σχολείο.

Τα βιωματικά εργαστήρια είναι κάτι πάρα πολύ σημαντικό στη λογική της επιμόρφωσης, που είναι πολύ διαφορετικά από τη λογική της επιμόρφωσης που έχουμε συνηθίσει μέχρι τώρα.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Ωραία. Τώρα υπήρχε ένα ερώτημα που απευθύνεται προς όλους, ξεκινάμε μ' αυτό, το οποίο είναι ακριβώς αυτά που λέγαμε προηγουμένα, που είπαμε, τα ίδια, πώς μπορεί ένας εκπαιδευτικός νηπιαγωγός να συγκεντρωθεί στο εκπαιδευτικό του έργο όταν έχει μόνος του τη φροντίδα, είναι ακριβώς τα ίδια που λέγαμε προηγουμένως, να μην επαναλάβω το ερώτημα, καταλήγω στο τελευταίο ερώτημα: αν θα έπρεπε να υπάρχει βοηθός παιδαγωγού όσο διαρκεί η εκπαιδευτική διαδικασία. Αυτή είναι η..., το ζήτημα, δηλαδή, του ότι δεν μπορεί να είναι μόνη της /

μόνος του ο / η νηπιαγωγός. Δεν ξέρω αν έχετε να πείτε κάτι άλλο σ' αυτό, κάτι πάνω σ' αυτό, στο αίτημα, δηλαδή.

Β. ΤΣΑΦΟΣ: Κοιτάχτε, νομίζω ότι δεν μπορεί αυτό το αίτημα να μην θεωρηθεί πολύ σημαντικό και σοβαρό, σαφέστατα και όπως επίσης αυτό που περιγράφουν οι συγκεκριμένες εκπαιδευτικοί της προσχολικής, το ότι από τις 8.30 που θα δεχθούν τα παιδιά μέχρι την ώρα που θα τα παραδώσουν δεν έχουν καμία δυνατότητα, μα καμία απολύτως δυνατότητα ακόμη και για τις προσωπικές τους ανάγκες, πώς να σας πω; Είναι ένα πολύ σοβαρό ζήτημα. Αλλά αυτά, όλα αυτά τα ζητήματα προϋποθέτουν ότι η πολιτεία ουσιαστικά δεν ενδιαφέρεται για μία επίφαση αλλά ενδιαφέρεται για την ουσία της εκπαιδευτικής διαδικασίας και ουσιαστικά συνομιλεί με την εκπαιδευτική κοινότητα για τα πραγματικά προβλήματα που έχει. Εκεί είναι το ζήτημα. Και δεν ακολουθεί και ντιρεκτίβες οι οποίες έρχονται από αλλού. Αλλά αυτό είναι μια μεγάλη κουβέντα.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Ωραία, ευχαριστώ πολύ. Τώρα, τα ερωτήματα προς όλους, ξεκινά πάλι με ένα ερώτημα που είναι προς την παιδαγωγική κατεύθυνση που υπάρχει με τις συνθήκες που επικρατούν στα σχολεία, που είναι από συνάδελφο σε σχολείο ειδικής αγωγής και λέει: ότι σε σχολείο ειδικής αγωγής στο οποίο διατίθενται μόλις δύο απλές αίθουσες σχολείου τυπικής τάξης και όπου σε περιπτώσεις σοβαρών κρίσεων παιδιών στο φάσμα του αυτισμού δεν μας διαθέτουν ούτε ένα ξεχωριστό χώρο ησυχίας, προκειμένου με ασφάλεια να καταφέρει να ξεπεράσει ο μαθητής με αυτισμό τη συχνά έντονη κρίση επιθετικότητάς του, σε αυτό το σχολείο πρέπει να έρθει ο επιθεωρητής του υπουργού να μας βαθμολογήσει. Καταλαβαίνετε ότι το ερώτημα είναι φορτισμένο έντονα με αυτό το οποίο επιβάλλεται αυτή τη στιγμή και γενικότερα και με τα δικαστήρια να επιβληθεί ολικά μπροστά στην αντίδραση που υπάρχει από τη Διδασκαλική Ομοσπονδία.

Το ερώτημα είναι προς όλους και φαντάζομαι έχει να κάνει με τις συνθήκες, δεν ξέρω, κατά πόσον, τι αισθάνεστε ότι θέλετε να πείτε σε αυτό, γιατί τα υπόλοιπα ερωτήματα είναι άλλου στυλ. Αν κάποιος θέλει να πει κάτι γι' αυτό το ερώτημα.

Σ. ΜΑΥΡΟΥΔΕΑΣ: Θα μπορούσα να πω εγώ μια κουβέντα από ένα διαφορετικό περιβάλλον, ο Απόστολος το ξέρει. Στο Τμήμα μας είχαμε μία παραπλήσια περίπτωση. Στο Τμήμα μας και στο Πανεπιστήμιό μας ψυχολόγος δεν υπάρχει, γραφείο ψυχολογικής στήριξης, με διάφορα προγράμματα προσλαμβάνεται πού και πού κάποιος ψυχολόγος με σύμβαση, όταν τελειώσει η χρηματοδότηση χάνεται, στις

λογικές του Υπουργείου φυσικά και των κυβερνήσεων δεν υπήρχε ότι πρέπει να υπάρχει μόνιμα κάτι τέτοιο, άρα πρέπει να προβλεφθεί διοικητική οργανική θέση κτλ. και φυσικά οι σχετικές δαπάνες, πόσο μάλλον στους διάφορους αξιολογητές που ήρθαν κατά καιρούς. Όλα αυτά είναι απλά κινέζικα, είναι εκτός αντιληπτικού τους πεδίου, περισσότερο τους ενδιαφέρονε άσχετα πράγματα, παρά η υποψία της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Το αποτέλεσμα ένα πρόβλημα τέτοιο που μας έχει παρουσιαστεί τρεχόντως, δεν μπορούμε να το αντιμετωπίσουμε. Έτσι; Τρέχουμε εκ των ενόντων να βρούμε μία λύση γιατί πανεπιστημιακή κατάρτιση έχουμε για να αντιμετωπίσουμε ένα τέτοιο πρόβλημα.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Μάλιστα. Δεν ξέρω αν θέλει να πει κάποιος κάτι άλλο.

Β. ΤΣΑΦΟΣ: Ναι. Να πω εγώ ότι παρότι η πολιτεία ουσιαστικά διαχειριζόμενη πολλά προγράμματα για την ειδική αγωγή έχει εισαγάγει διάφορους θεσμούς, δεν έχει φροντίσει ουσιαστικά να μελετήσει τι σημαίνει ενταξιακή εκπαίδευση και πώς αυτή η ενταξιακή εκπαίδευση μπορεί να υποστηριχθεί και σε επίπεδο υλικοτεχνικής υποδομής αλλά και σε επίπεδο μιας αντίληψης για τον τρόπο με τον οποίον μπορούμε ουσιαστικά να διαμορφώσουμε μία οπτική απέναντι στην ενταξιακή εκπαίδευση.

Οι λύσεις που δίνονται κατά καιρούς είναι εμβληματικές, κατά την κρίση μου, και δεν δίνουν ένα τέτοιο προσανατολισμό. Και έτσι προκύπτουν τα ερωτήματα που έθεσε η συνάδελφος προηγουμένως, που είναι πάρα πολύ σοβαρά και είναι πολύ σοβαρά και για τα ίδια τα παιδιά αυτά που έχουν τα συγκεκριμένα ζητήματα.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Θα μου επιτρέψετε να ενισχύσω το ερώτημα του συναδέλφου με την έννοια ότι η ειδική αγωγή σε επίπεδο κτιριακό των ειδικών σχολείων και τη στέγαση των τμημάτων ένταξης αλλά και σε επίπεδο του τι πραγματικά, πόσο πραγματικά κατευθύνονται προς τα εκεί τα παιδιά με τις περιπτώσεις που χρειάζεται να βρίσκονται στα ειδικά σχολεία, είναι κάτι το οποίο έχει τύχει πλήρους απαξίωσης από την πλευρά της πολιτείας, άρα τα ερωτήματα προκύπτουνε αυτόματα.

Όσο για το ερώτημα σε ποιο περιβάλλον θα έρθει να αξιολογήσει ο επιθεωρητής, όπως πολύ σωστά αναφέρετε, αρκεί το γελοίο του πράγματος ότι στην ειδική αγωγή, στις περισσότερες περιπτώσεις καλούνται να κάνουν αξιολόγηση οι σύμβουλοι εκπαίδευσης της γενικής αγωγής, διότι το πλαίσιο δεν καλύπτεται. Οπότε

αυτό αυτονόητα δείχνει ποιο είναι το πλαίσιο του ενδιαφέροντος εκ μέρους της πολιτείας και δικαιολογεί νομίζω, καταλαβαίνουμε ότι ο αγώνας που κάνουμε είναι και επί της ουσίας περί της επιστημονικότητας του όλου εγχειρήματος.

Τώρα, ένα γενικό ερώτημα είναι αν η συνεργασία οικογένειας - σχολείου βοηθά στο θετικό αποτέλεσμα, το κρατάτε, νομίζω ότι περίπου αυτονόητη η απάντηση. Γιατί θεωρείτε ότι το κράτος προκειμένου να λάβει αποφάσεις για την υποστήριξη των σχολικών μονάδων σε ό,τι αφορά τη λειτουργία τους και τις συνθήκες εργασίας, δεν λαμβάνει υπόψη του τις σχετικές έρευνες. Αυτό εν μέρει απαντήθηκε προηγουμένως απ' τον κ. Μαυρουδέα και τι διακυβεύεται συνδικαλιστικά και κοινωνικά σε σχέση με τη μάχη που δίνεται αυτή την περίοδο για το νομοσχέδιο των ιδιωτικών πανεπιστημίων για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση σε σχέση με την αξιολόγηση. Τίθεται ζήτημα δημοκρατίας, Σύνταγμα, νομιμότητα κλπ.

Αυτό είναι ένα γενικό πλαίσιο ερωτημάτων που όποιος θέλει μπορεί να πάρει το λόγο και να τα σχολιάσει.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Για το τελευταίο μπορώ μόνο, φαντάζομαι και εγώ και ο Απόστολος αλλά και...

Α. ΚΑΨΑΛΗΣ: Και εγώ ένα σχόλιο θέλω να κάνω μόνο και εγώ σ' αυτό.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Ωραία. Ποιος ξεκινάει; Θέλετε, κ. Καψάλη, να ξεκινήσετε εσείς;

Α. ΚΑΨΑΛΗΣ: Ναι, ναι, εντάξει. Παραδόξως οι έρευνες σαν αυτές που ανέλυσε ο Σταύρος ο Μαυρουδέας και άλλες που θα πρέπει να γίνουν, θα πρέπει να τις παραγγέλνει πλέον το Υπουργείο από τον Νοέμβριο του 2024 το αργότερο. Είναι υποχρεωμένο λοιπόν να απολογείται εντός εισαγωγικών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ότι έγιναν όλες οι καταγραφές, οι μελέτες και οι επιστημονικές αναλύσεις που διαπιστώνουν το βαθμό σύγκλισης του δικαίου κάθε χώρας μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε σχέση και με τη συλλογική διαπραγμάτευση.

Άρα εδώ και σε επίπεδο μισθών η δουλειά που έχει κάνει ο συνάδελφος ο Παππάς με τον Μαυρουδέα θα πρέπει να επικαιροποιηθεί και αυτό θα πρέπει να γίνει με ένα θεσμικό τρόπο. Είναι υποχρεωμένη η πολιτεία να θεσπίσει και να είναι αδιάβλητη μία διαδικασία ανταλλαγής δεδομένων και τεκμηρίων, σαν τους πίνακες που ανέλυσε ο Σταύρος ο Μαυρουδέας και να απολογείται στο βαθμό το οποίο δεν τις λαμβάνουν υπόψη.

Τα πράγματα, δηλαδή, λοιπόν εδώ τώρα είναι κάπως πιο διαφορετικά και πιο θεσμοποιημένα. Άρα λοιπόν εδώ χρειάζεται να δούμε σε βάθος τις προβλέψεις της σχετικής οδηγίας σε σχέση με τη διαδικασία διαβούλευσης, τις οποίες ενθαρρύνει να γίνεται κατευθείαν ανάμεσα στον εργοδότη και στο συνδικάτο, εν προκειμένω το Υπουργείο Παιδείας και τη ΔΟΕ, την ΟΛΜΕ και ούτω καθεξής, αφετέρου δε να συστήνει και ανεξάρτητες διαδικασίες εμπειρογνομόνων που να θέτουν και τους ... στόχους, δίνει κάποιους δείκτες η Ευρωπαϊκή Ένωση αλλά, εν πάση περιπτώσει, αυτό εξαρτάται από κάθε χώρα.

Σε σχέση με το δεύτερο σκέλος του ερωτήματος, είναι προφανές ότι είμαστε σήμερα αντιμέτωποι απέναντι σε έναν εθισμό στην παρασυνταγματικότητα. Δεν νομίζω ότι θα μπορούσε να γίνει αυτή η απόπειρα παραβίασης του άρθρου 16 σε καμία άλλη χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όσο και αν είναι υποτιμητικό αυτό για τη χώρα μας, σε τέτοιο βαθμό απροκάλυπτα και πρόδηλα αντισυνταγματικό.

Έχω την αίσθηση ότι όπως είπαμε και σε μια πρόσφατη κοινή εκδήλωση που κάναμε με τους φοιτητές μας στο πλαίσιο των καταλήψεων και των απεργιακών κινητοποιήσεων απέναντι στο νέο νομοσχέδιο της κυβέρνησης, εάν αυτός ο Νόμος ψηφιστεί, ανεξάρτητα τις μάχες που θα δοθούνε για να μην εφαρμοστεί στην πράξη, εάν αυτός ο Νόμος ψηφιστεί τότε δεν υπάρχει κανένας άλλος φραγμός από το να μπει ανεμογεννήτρια στην πλατεία Συντάγματος. Γιατί προς μία κατεύθυνση γωνιασμένη μπορεί να ανεβαίνει 2-3 μποφόρ κάποιους μήνες το χρόνο και να παράγει ηλεκτρική ενέργεια.

Είναι πολύ σημαντικό, εκτός πλαισίου μνημονίων, διότι αυτό το οποίο προσπάθησα να περιγράψω στην αρχή σε σχέση με μια νέα εργασιακή πραγματικότητα, ένα νέο εργατικό πολιτισμό και μια νέα κουλτούρα, είχε ως ένα βαθμό δικαιολογηθεί, εν πάση περιπτώσει, από την ανάγκη της χώρας να εκταμιεύει κάθε φορά μία δανειακή δόση ή, εν πάση περιπτώσει, ως προαπαιτούμενο για μια τέτοια. Αυτή, λοιπόν, η παραβίαση της νομιμότητας κυρίως της συνταγματικής είχε εντός ή εκτός εισαγωγικών δικαιολογηθεί μέχρι το 2018 απ' αυτή την ειδική συνθήκη των μνημονίων.

Τώρα είμαστε υποτίθεται ήδη 6 χρόνια (;) τυπικά εκτός μνημονίων. Από ποια μνημονιακή επιταγή επιβάλλεται η παραβίαση του Συντάγματος στο πεδίο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (;), που επαναλαμβάνω όταν μιλάμε για δίδακτρα ήδη σε προπτυχιακά επίπεδα, γιατί και στα μεταπτυχιακά έχει ήδη επέλθει, ή για ιδιωτικά, πιστεύω θα καταλαβαίνετε ότι αλλάζει όλη εν δυνάμει τη δομή της εκπαίδευσης από

τα νηπιαγωγεία, να μου επιτραπεί αυτή η υπερβολή, μέχρι τα γυμνάσια και τα λύκεια. Δεν αφορά μόνο με την τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Άρα λοιπόν αυτή η συγκυρία η σημερινή είναι υπερβολικά καθοριστική για το μέλλον της δημοκρατίας και του εργατικού ήθους και κουλτούρας που θα εμπνεδωθεί στη χώρα τα επόμενα χρόνια.

Κλείνω λέγοντας και θυμίζοντας, επειδή ακούγεται συνέχεια από τις ερωτήσεις εννοώ αυτών που μας παρακολουθούν, ότι η ανταπόκριση της πολιτείας είναι μηδενική, δεν θέλει να διαπραγματεύεται με την εργατική πλευρά, για τα θεσμικά ζητήματα και τα ζητήματα της επαγγελματικής κατάρτισης των εργαζομένων ή για τα μισθολογικά.

Δεν υπήρχε πάντα ο Νόμος 1876 του '90 με τη μεσολάβηση και διαιτησία, ούτε ο Νόμος 1264 του '82 με τις συνδικαλιστικές ελευθερίες. Κάποιοι αγώνες των εργαζομένων επέβαλαν στοιχειώδη από άποψη διεθνούς δικαίου και ευρωπαϊκού πλέον δικαίου δικαιώματα συλλογικά στους εργαζόμενους.

Το αν βρισκόμαστε σε μία συγκυρία όπου παραβιάζεται το δικαίωμα των εργαζομένων να διαπραγματεύονται με την άλλη πλευρά, εε τότε η ίδια ακριβώς οδός που επέβαλε αυτές τις νομοθεσίες όταν αυτές ψηφίστηκαν, πρέπει να ακολουθηθεί για να ξαναζωντανέψουν και να επανέλθουν τουλάχιστον στην προτέρα κατάσταση.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Ευχαριστούμε πολύ, κ. Καψάλη.

Σ. ΜΑΥΡΟΥΔΕΑΣ: Θα ήθελα να πω εγώ δυο κουβέντες γι' αυτό.

Πρώτον, αν δει κανείς τη διεθνή βιβλιογραφία ο όρος αξιολόγηση είναι ελληνικός νεολογισμός, για την ακρίβεια είναι ένα μιντιακό κατασκευάσμα προπαγανδιστικής υφής. Στη διεθνή βιβλιογραφία ο αντίστοιχος όρος είναι διασφάλιση της ποιότητας. Και αυτό είναι πολύ πιο σαφές για το τι ακριβώς είναι.

Όλη η διεθνής βιβλιογραφία είναι αυτό. Ο όρος evaluation είναι ένα δημοσιογραφικό και πολιτικό κατασκευάσμα στην Ελλάδα έτσι ώστε ο οποιοσδήποτε διαφωνήσει στη συγκεκριμένη μορφή διασφάλισης της ποιότητας πιστοποίησης που επιβάλλεται, να χαρακτηριστεί ως αναξιοκράτης. Πρώτο σημείο αυτό.

Δεύτερο. Γιατί αυτή η ξαφνική μανία με τέτοια συστήματα (:), συστήματα πιστοποίησης, διασφάλισης της ποιότητας, να το πούμε καλύτερα, δηλαδή έτσι όπως τα λέει η αγορά ISO. Είναι καινούργια, δεν υπήρχε παλιά. Κάθε σοβαρός Οργανισμός που λειτουργεί προφανώς σκέφτεται, αναστοχάζεται, κάπου απολογείται και κάπου

κάνει απολογισμούς, ο οποιοσδήποτε σοβαρά λειτουργών οργανισμός το κάνει. Το έκανε πολύ πιο παλιά, πριν εφευρεθεί αυτή η μόδα των συστημάτων διασφάλισης της ποιότητας. Γιατί ήρθανε αυτά; Ουσιαστικά ήρθανε με την έλευση των νεοσυντηρητικών ρευμάτων και των νεοφιλελεύθερων και των σημερινών σοσιαφιλελεύθερων, δηλαδή του νέου Κεϋνσιανισμού και επιμένω σ' αυτό, γιατί ουσιαστικά τι πάνε να κάνουνε; Από ένα δημόσιο σύστημα που ήταν αρκετά επιρρεπές σε λαϊκές πιέσεις, του λαϊκού κόσμου, των εργαζομένων, ιδιαίτερα στις δομές της εκπαίδευσης των διδασκόντων, αυτό πρέπει να ενωσοποιηθεί απ' αυτές τις πιέσεις, να γίνει πιο φτηνό και να υπηρετεί άλλα συμφέροντα.

Στο πανεπιστημιακό επίπεδο και δεν θα μακρηγορήσω απλά θα πω ένα πράγμα που..., δύο πράγματα μάλλον. Είναι πολύ καθαρό το παράδειγμα της Αγγλίας, πολύ πιο καθαρό απ' ό,τι το Αμερικάνικο, το Αγγλοσαξονικό πρότυπο είναι αυτό που ηγεμονεύει τα τελευταία 30 χρόνια και έρχεται και εδώ, στην Αγγλία φαίνεται καλύτερα γιατί στην Αγγλία υπήρχε ένα δημόσιο σύστημα που εδώ και 30 χρόνια έχει γίνει κλοτσοσκούφι.

Επειδή δεν μπορούσε να μετατραπεί σε ένα ιδιωτικό σύστημα και ιδιωτικό δεν σημαίνει απαραίτητα μόνο ιδιωτικής ιδιοκτησίας, σημαίνει και δημόσιες δομές που να λειτουργούν με ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια, αυτό είναι το πιο βασικό, έτσι; Αυτό πώς έγινε; Έγινε σταδιακά. Ένα ιδιωτικό σύστημα τι έχει; Πελάτες και πωλητές. Άρα έχει τιμές και ποσότητες. Στην εκπαίδευση αυτό είναι λίγο δύσκολο. Πάντα η ιδιωτική εκπαίδευση είναι μία μειοψηφία, δεν μπορεί να τα καλύψει όλα και δεν ενδιαφέρει. Αλλά αν θέλουμε να βάλουμε όλο τον τομέα της εκπαίδευσης να σκέφτεται μ' αυτή τη λογική του επιχειρηματικού κέρδους και πώς θα στηρίξει επιχειρηματικά κέρδη, είναι σημαντικό για το δημόσιο τομέα να φτιάξουμε μία δομή οιονεί αγοράς, προσομοίωση αγοράς. Αυτό κάνουνε τα συστήματα της λεγόμενης αξιολόγησης.

Ουσιαστικά βάζουν έναν εικονικό ανταγωνισμό μεταξύ δημόσιων εκπαιδευτικών μονάδων με τι επίδικο; Τη χρηματοδότηση και άρα ουσιαστικά τα κάνουν να λειτουργούνε σαν να είναι ιδιωτική αγορά. Είναι ενδιαφέρον στα αγγλικά πανεπιστήμια αυτό ήταν ένα σύστημα το παλιό, το RAE, το Research Assessment Exercise, έκανε τη δουλειά του, μείωσε τρομερά τη χρηματοδότηση βέβαια στα δημόσια πανεπιστήμια και τα οδήγησε κυριολεκτικά να είναι σκυλιά του πολέμου, να σκοτώνουνε και την πένα στη γωνία για να μπορέσουν να λειτουργήσουν, επειδή όμως είχε συγχρόνως πολύ μεγάλο κόστος σε εργατοώρες και στην ουσία της

διαδικασίας, το νέο σύστημα το REF είναι τελείως ενδεικτικό. Σας βάλαμε πλέον στο κλουβί που θέλουμε να παίζετε, δεν χρειάζεται να ξοδεύεται τόσος χρόνος.

Στην Ελλάδα αυτό πρακτικά πάει να γίνει τώρα, ο στόχος των αλλαγών τώρα, με την αντισυνταγματικότητα και όλα τα υπόλοιπα που είναι εξόφθαλμη, είναι το επόμενο βήμα, αν περάσει αυτός ο Νόμος τώρα, το επόμενο βήμα είναι αναθεώρηση του άρθρου 16 που θα φέρει δίδακτρα στα δημόσια πανεπιστήμια, υποστηρικτικό ρόλο και εξάρτηση των δημόσιων πανεπιστημίων από ιδιωτικά ιδρύματα κυρίως στο εξωτερικό, δηλαδή εδώ να γίνεις φτηνό φροντιστήριο κάποιων άλλων και να πληρώνεις απλά royalties για τα ονόματά τους και βέβαια ακόμα χειρότερες εξελίξεις όσον αφορά την ίδια τη λειτουργία των Πανεπιστημίων.

Δηλαδή ουσιαστικά αλλάζουμε σε ένα μοντέλο, ήδη από το Νόμο Κεραμέως, που από κει που ήτανε ένα συλλογικό όργανο το Πανεπιστήμιο, διοικούσαν από Συγκλήτους εκλεγμένες κτλ., τώρα είναι μια εταιρεία. Το Δ.Σ., το Συμβούλιο ορίζει τους πάντες. Ορίζει μέχρι και τη μισή Σύγκλητο. Διορίζει Κοσμήτορες, διορίζει τα πάντα, σε λίγο μπορεί και Προέδρους Τμημάτων.

Έχει τελειώσει όλο. Μία εταιρεία, το Διοικητικό Συμβούλιο έχει το διευθυντικό δικαίωμα, το κάνει, κάθετα μέχρι την τελευταία βαθμίδα εξουσίας και διοίκησης στη βάση. Και φαντάζομαι ανάλογα πράγματα είναι αυτά που πάνε να γίνουνε και στην πρωτοβάθμια και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Ευχαριστούμε πολύ. Δεν ξέρω, θέλει κανένας άλλος;

Β. ΤΣΑΦΟΣ: Μια κουβέντα μόνο. Προς επίρρωσιν αυτών που λέει ο κ. Μαυρουδέας, στο πλαίσιο της πιστοποίησης δεν μοριοδοτούνται τα μη χρηματοδοτούμενα ερευνητικά προγράμματα. Αυτό σημαίνει πάρα πολλά για το ελληνικό πανεπιστήμιο. Δηλαδή είναι ένα πολύ σοβαρό θέμα. Εάν, δηλαδή, ο οργανισμός εθελοντικά λειτουργεί στο πλαίσιο της συνομιλίας με την κοινωνία και τα προβλήματα που αντιμετωπίζει, χωρίς χρηματοδότηση, αυτό δεν μοριοδοτείται. Άρα μιλάμε για μια παγκοσμιοποίηση της εκπαιδευτικής πολιτικής στο πλαίσιο αυτού του προσανατολισμού. Αυτό είναι σοβαρό πρόβλημα και αυτό νομίζω ότι παίρνει μπάλα όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης και όχι μόνο των τριτοβάθμιων.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Είναι σαφές το μήνυμα. Υπάρχει ένα ερώτημα το οποίο απευθύνθηκε προς τη ΔΟΕ αυτή τη φορά, εννοείται και αυτά που θα πω σε σχέση με τη ΔΟΕ, εάν κάτι θέλετε να πείτε, ευχαρίστως να σας ακούσουμε.

Θεωρώ ότι το τρίπτυχο: ζω από τη δουλειά μου, δημοκρατική λειτουργία του σχολείου με αποφάσεις των Συλλόγων Διδασκόντων, παιδαγωγική ελευθερία με τους / τις μαθητές / μαθήτριές μου είναι αναγκαία προϋπόθεση για τη διαμόρφωση επαγγελματικής ικανοποίησης και δημιουργικής εργασίας. Μήπως έχετε κάποια στοιχεία απ' την πρόσφατη έρευνα που διεξήχθη από τη ΔΟΕ για το εργασιακό άγχος και αν πρόκειται να δημοσιοποιηθεί αυτή η έρευνα;

Να πω ότι αυτό που εννοεί ο συνάδελφος που υποβάλει το ερώτημα, είχαμε στην Αλεξανδρούπολη, στις αρχές του χρόνου, ένα Συνέδριο μαζί με την Παγκύπρια Ομοσπονδία Ελλήνων Δασκάλων, η οποία είχε ως αντικείμενο ακριβώς την εργασιακή ικανοποίηση και εργασιακή εξουθένωση των εκπαιδευτικών. Στο πλαίσιο αυτής της δουλειάς είναι μία έρευνα την οποία την παρουσίασε ο καθηγητής του Πανεπιστημίου των Πατρών, ο κ. Ανδρουλάκης, και η οποία έδωσε πολύ χρήσιμα στοιχεία τα οποία όντως πρόκειται να δημοσιοποιηθούν το ταχύτερο δυνατόν και να εκδοθούν, η οποία εν ολίγοις έβγαλε αυτό που όλοι περιμέναμε ότι θα βγάλει, το βαθμό του οποίου πραγματικά υπάρχει τεράστιο ποσοστό εργασιακής εξουθένωσης στους Έλληνες εκπαιδευτικούς, το οποίο συνδέεται και με όλα αυτά τα οποία αναφέρατε από το Πανεπιστήμιο και με όλα αυτά που πάνε να εφαρμοστούν στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Βέβαια επειδή ειπώθηκε προηγουμένως ότι τόσο για τη δημοσιοποίηση και το πόσον λαμβάνουν υπόψη τους τις έρευνες οι κυβερνήτες, να πω ότι επειδή προφανώς εμείς είχαμε όπως είπατε και παρουσιάσατε με το Κοινωνικό Πολύκεντρο, κ. Μαυρουδέα, την εργασία σας, να πω ότι εμείς έχουμε το ΙΠΕΜ της ΔΟΕ, όπως έχει και η ΟΛΜΕ το ΚΕΜΕΤΕ, τα οποία επειδή προφανώς η κυβέρνηση ήθελε να προάγει την έρευνα και το διάλογο τον επιστημονικό, φρόντισε να μην μας δίνει τη δυνατότητα να τα στελεχώσουμε. Απαγόρευσε τις αποσπάσεις σ' αυτά τα όργανα, επομένως όλα γίνονται με το περίσσευμα του φιλότιμου που μπορεί να υπάρχουν, οι άνθρωποι που ασχολούνται μ' αυτά. Και φυσικά με πάρα πολλή δυσκολία.

Το ίδιο πιστεύουμε ότι θα αντιμετωπιστεί, με τον ίδιο τρόπο παρότι πήγαμε και τις εκδόσεις που έχουμε κάνει όλα αυτά τα χρόνια και τις έρευνες που έχουμε παρουσιάσει, το ίδιο πιστεύω, την ίδια τύχη πιστεύω ότι θα έχει και αυτή η έρευνα η οποία είναι εξόχως σημαντική για το μέλλον της εκπαίδευσης, εάν οι εκπαιδευτικοί θεωρούν, θεωρείται ότι είναι κομμάτι του μέλλοντος της εκπαίδευσης και δεν είναι άλλα τα κριτήρια.

Νομίζω ότι και αυτό και αν το συσχετίσω και μ' αυτό που είπατε προηγουμένως ότι πρέπει να δίνει λόγο και στην Ευρωπαϊκή Ένωση για τις διαπραγματεύσεις που κάνει με τα συνδικάτα, εννοείται ότι δεν ξέρω τι έχει να παρουσιάσει από διαπραγματεύσεις η πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Παιδείας, εκτός αν διαπραγματεύεται θεωρείται, γιατί η κα Κεραμέως αυτό μας είχε πει, ότι κάνει τη διαπραγμάτευση μέσω της πλατφόρμας της διαβούλευσης που αναρτώνται τα σχέδια νόμου, εάν αυτό θεωρείται διαπραγμάτευση και θα συμφωνήσω μ' αυτό που είπε ο κ. Καψάλης ότι για να απαντήσω και στα ερωτήματα που θέτουν οι συνάδελφοι παρακάτω προς τη ΔΟΕ, δηλαδή που το ένα ερώτημα είναι πώς μπορεί να διεκδικηθεί η μείωση του ωραρίου και το άλλο των νηπιαγωγών και η βελτίωση των συνθηκών και το δεύτερο για το πώς, για το ότι ακόμη ισχύει η διετής παραμονή, η υποχρεωτική διετής παραμονή των νεοδιόριστων στους στόχους τους οποίους..., χωρίς κανένα λόγο και χωρίς καμιά λογική, ότι πέρα από το τι λέμε όποτε μας δίνεται η ευκαιρία, νομίζω ότι αν δεν επιστρέψουμε στις παραδοσιακές μεθόδους που οδήγησαν στη δημιουργία του 1264 και των άλλων Νόμων, δηλαδή στο δρόμο να μπορέσουμε να διεκδικήσουμε πράγματα και να δίνει τη δυνατότητα στο συνδικάτο ή στη συμμετοχή στην απεργία - αποχή που έχουμε αυτή τη στιγμή απ' την αξιολόγηση των εκπαιδευτικών ώστε να δει η πολιτεία ότι υπάρχει ένας ζωντανός κλάδος ο οποίος παλεύει και αγωνίζεται και δεν είναι έρμαιο των ορέξεών του, νομίζω ότι είναι η μόνη μέθοδος για να μπορέσουμε να τα διεκδικήσουμε πραγματικά.

Γιατί να πω απολογητικά ότι και τίθενται στα δημόσια κείμενά μας τα αιτήματα και μπήκαν και μέσα στη συλλογική σύμβαση, στο αίτημα για τη συλλογική σύμβαση τα ίδια αιτήματα, όπως σας είπα ότι τον Νοέμβριο περιμέναμε και δεν ήρθαν, δεν ξέρουμε στη δεύτερη πρόσκληση αν θα έρθουν και φυσικά θα πάμε και στην υποχρεωτική διαιτησία, δεν ξέρω τι αποτέλεσμα θα έχει όλο αυτό.

Αυτά και ελπίζω να μην μακρηγόρησα, ένας σχολιασμός αν θέλετε για θέματα οποία έχουν να κάνουν κυρίως με την εκπαίδευση και με το ερευνητικό κομμάτι και στη δική μας τη βαθμίδα, ευχαρίστως να σας ακούσουμε, γιατί δεν υπάρχουν και άλλα ερωτήματα, οπότε και αν έχετε κάτι να πείτε για το κλείσιμο ευχαρίστως να το ακούσουμε.

Με όποια σειρά θέλετε. Όποιος θέλει να σηκώσει το χέρι του.

Β. ΤΣΑΦΟΣ: Εντάξει, να ξεκινήσω εγώ. Νομίζω ότι ήτανε και οι τρεις εδώ εισηγήσεις συμπληρωματικές μεταξύ τους, που δείχνουν ουσιαστικά αυτό που είπα και προηγουμένως, αυτή την παγκοσμιοποίηση της εκπαιδευτικής πολιτικής και τον

τρόπο με τον οποίο προσπαθεί να επιβληθεί ουσιαστικά σε έναν μη εκπαιδευτικό προσανατολισμό, δηλαδή να πούμε λίγο τα πράγματα με το όνομά τους και άρα αυτές οι πρωτοβουλίες, σαν τη δική σας, και άλλες πρωτοβουλίες των ίδιων των εκπαιδευτικών αλλά και των συλλογικών οργάνων, ουσιαστικά μπορούν να δείξουν ότι διεκδικούμε εναλλακτικές. Αυτό έχει πολύ μεγάλη σημασία, με τον ίδιο τρόπο που και εμείς τώρα τον τελευταίο καιρό διεκδικούμε εναλλακτικές και βγαίνουν πάρα πολλά κείμενα τα οποία υπογράφουμε στο πλαίσιο μιας..., να αναδείξουμε πραγματικά το πρόβλημα που υπάρχει.

Το πρόβλημα που υπάρχει δεν είναι ο ανταγωνισμός με τα ιδιωτικά πανεπιστήμια, αλλά είναι το τι σημαίνει αυτή η καταστρατήγηση του Συντάγματος. Αυτό νομίζω ότι έχει πάρα πολύ μεγάλη σημασία. Και αν πράγματι ο στόχος..., ποιος είναι ο στόχος; Ποιος είναι ο στόχος; Και να συνειδητοποιήσουμε και εμείς μέσα από τέτοιες συζητήσεις και μέσα από συλλογικές δράσεις πώς μπορούμε να νοηματοδοτήσουμε αυτή τη διαφορετική πορεία. Νομίζω ότι αυτό είναι πάρα πολύ σημαντικό.

Και σας ευχαριστώ πάρα πολύ για άλλη μία φορά.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Άλλος; Πάμε για κλείσιμο όπως καταλάβατε σιγά-σιγά.

Α. ΚΑΨΑΛΗΣ: Ναι, προφανώς το κλείσιμο είναι, και εγώ θέλω να ευχαριστήσω με τη σειρά μου, έγινα σαφώς πιο σοφός σήμερα ακούγοντας και τους άλλους δυο συνομιλητές, αλλά και τη συζήτηση η οποία έγινε, απλώς να τονίσω μια διάσταση, ότι αυτή η επαναφορά σε ευρωπαϊκό, στο επίπεδο της ανάγκης για τόνωση των συλλογικών διαπραγματεύσεων ιδίως σε κλαδικό επίπεδο, επιχειρείται να θεμελιωθεί άκουσον-άκουσον στα θεμελιώδη κοινωνικά δικαιώματα, ακόμη δε και στα ανθρώπινα δικαιώματα.

Δεν είναι, νομίζω, αμελητέα η τάση της θεωρίας να μην πηγαίνει πλέον στις αρχές, στις καταστατικές αρχές και τα διδάγματα του εργατικού δικαίου, αλλά να πηγαίνει ας πούμε πιο πίσω, το 1948, στη διακήρυξη και σε τέτοιου είδους κείμενα θεμελιώδη για να μπορέσει να απολογηθεί εντός εισαγωγικών, να δικαιολογήσει η Ευρωπαϊκή Ένωση τι (;), το αυτονόητο, την παρέμβασή της σε ζητήματα συλλογικού εργατικού δικαίου των συλλογικών διαπραγματεύσεων.

Καταλαβαίνει κανείς σε ποιο επίπεδο έχει πέσει η συζήτηση σε σχέση με όλα αυτά τα οποία συζητάμε, με όλα αυτά τα αυτονόητα, όταν πλέον ακόμα και η

Ευρωπαϊκή Ένωση νιώθει την ανάγκη να δικαιολογήσει τέτοιου είδους παρεμβάσεις προς χώρες κυρίως όπως είναι η Ελλάδα, γιατί αν δει κανείς το κείμενο της Οδηγίας και σας καλώ να το διαβάσετε, είναι σαν να αναφέρεται στην Ελλάδα ή σε χώρες που έχουνε κάλυψη σε συλλογικές συμβάσεις τόσο πολύ χαμηλές.

Την ίδια ακριβώς αντίληψη αρχίζει και υιοθετεί και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου αλλά και το ΔΕΕ, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επανέρχεται, δηλαδή, σε βασικά κείμενα, θεμελιώδη της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε σχέση με τη Χάρτα των Κοινωνικών Δικαιωμάτων ή τη Διακήρυξη του 1948.

Με αυτές τις σκέψεις αντιλαμβάνεται κανείς ότι το πεδίο διεύρυνσης της σκέψης μας σε σχέση με αυτά τα οποία συζητάμε είναι πολύ μεγαλύτερο απ' ό,τι θα μπορούσε να πει κανείς σε μια κανονική χώρα. Και να μου επιτρέψετε να επιμείνω σ' αυτό διότι βιώνουμε καταστάσεις από το 2010 μέχρι σήμερα οι οποίες δεν συνάδουν με τις παραδόσεις μιας φιλελεύθερης, έτσι (;), δημοκρατικής χώρας στον ευρωπαϊκό χώρο.

Μ' αυτές τις σκέψεις θέλω πάλι να σας ευχαριστήσω για την τιμή να με καλέσετε στη σημερινή δήλωση και να ευχηθώ καλή επιτυχία βεβαίως και στις υπόλοιπες του κύκλου, του 3^{ου} κύκλου των σχετικών συζητήσεων.

Σ. ΜΑΥΡΟΥΔΕΑΣ: Πολύ σύντομα θα πω δυο κουβέντες. Οι αλλαγές που γίνονται συνολικά σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης γίνονται εδώ και χρόνια και πλέον όμως επιταχύνονται πολύ. Δημιουργούν ένα περιβάλλον ασφυκτικό και για τους εκπαιδευτικούς, τουλάχιστον όσους δεν έχουνε διοικητικές και επιχειρηματικές θέσεις μέσα στο σύστημα και για τους εκπαιδευόμενους, τα παιδιά και τους γονείς τους, αυτό η δυτική εμπειρία το δείχνει πάρα πολύ έντονα, θα πω μόνο ένα πράγμα, απ' τη στιγμή που θα αρχίσει να βάζει δίδακτρα μετά θα έρθουν φοιτητικά δάνεια και ένα γνωστό πρόβλημα εκεί είναι αφενός μεν η φούσκα των φοιτητικών δανείων που ακουμπάνε τουλάχιστον στην περίπτωση της Αγγλίας στον δημόσιο προϋπολογισμό, αφετέρου η γενίκευση του φαινομένου της φοιτητικής πορνείας. Για να μην ξεχνιόμαστε.

Άρα επίσης πάρα πολύ μεγάλο ποσοστό παιδιών από λαϊκά και κατώτερα στρώματα, εισοδηματικά και κοινωνικές τάξεις, που δεν θα έχουν πλέον πρόσβαση στην εκπαίδευση γενικά και στην ανώτατη εκπαίδευση ακόμα περισσότερο. Αυτά είναι γνωστά προβλήματα, στην επίσημη δημόσια συζήτηση εδώ, κρύβονται τελείως, πίσω από ψευδοεπιχειρήματα, ένα τελευταίο σημείο για τη

διαβόητη ψευδώνυμη αξιολόγηση, αξίζει να δει κανείς στην Ελλάδα που κρύβεται συστηματικά αλλά τα κείμενα υπάρχουν, τα καθοδηγητικά κείμενα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία παίζει κομβικό ρόλο στο να προχωρήσει αυτή τη διαδικασία και είναι μέτοχη του εγκλήματος, δεν είναι αθώα, είναι το εξής, υπάρχει το εξής οξύμωρο: επειδή δεν μπορείς εσύ να αξιολογήσεις τον εαυτό σου ή τον διπλανό σου, πρέπει να σε αξιολογήσει κάποιος εξωτερικός με την εγχώρια παρλάτα, αυτό πώς πηγαίνει; Ότι έχεις διάφορες Εθνικές Αρχές που κάνουν αυτές τις διαδικασίες αξιολόγησης, ουσιαστικά πιστοποίησης, που αυτές μετά αρθρώνονται σε ένα ευρωπαϊκό σύστημα που μία ανώτερη Αρχή αξιολογεί την κατώτερη, φτάνει όμως στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης που εκεί δεν μένει να πας σε κάποια ανώτερη, οπότε εκεί στο πιο πάνω επίπεδο η μία αξιολογεί την άλλη κυκλικά.

Δηλαδή αυτό που αρνούνται στα κατώτερα επίπεδα, το να στοχαστείς από μόνος σου ή με τους ομοίους σου και πρέπει να έχεις κάποιον εξωτερικό από πάνω, στο τελευταίο επίπεδο το κρατάνε μεταξύ τους, το οποίο κάνει και οξύμωρο όλο αυτό το σχήμα. Αυτά είναι γνωστά προβλήματα και γνωστές αλχημείες, βέβαια στην ελληνική... και είναι αυτό το οποίο αναφέρομαι, είναι κείμενο 15ετίας πίσω, που παραμένει πάντα εν ισχύ. Αν το ακούσατε ποτέ, ενώ εγώ μάλλον δεν λέγομαι Σταύρος, έτσι; Αυτό. Αυτό δείχνει και το πρόβλημα και το ότι δυσκολίες υπάρχουν, τελευταία όμως κουβέντα, όπως δείχνουν τουλάχιστον οι κινητοποιήσεις των τελευταίων ημερών, μπορεί και όπως πολλές φορές ξέρουμε, συνήθως το πιο βαθύ σκοτάδι είναι πριν ξημερώσει οπότε κάτι φαίνεται να κινείται στην ελληνική κοινωνία.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΕ (Θ. ΚΙΚΙΝΗΣ): Λοιπόν, να σας ευχαριστήσω και εγώ με τη σειρά μου, ήτανε πολύτιμη η παρουσία σας και ήταν πολλά, νομίζω ότι όλοι γίναν μέτοχοι πολύ χρήσιμων καταθέσεων εδώ, να πω ότι δυστυχώς ήταν πάρα πολλοί συνάδελφοι που ήθελαν να συνδεθούν αλλά είχαμε ένα μεγάλο πρόβλημα με την COSMOTE και με το internet στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, το πρωτομάθαμε από το μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου, την υπεύθυνη εκδόσεων τη Γιώτα τη Βενετοπούλου που δεν μπόρεσε να μπει γι' αυτό το λόγο, αλλά στη συνέχεια πολλαπλασιάστηκαν τα μηνύματα.

Να πω επίσης ότι τα πάντα για μας, συνεχίζουμε τον αγώνα για τα ενιαία κείμενα και αυτή τη χρονιά, το οποίο έχει λοιδορηθεί πάρα πολύ και έχει χαρακτηριστεί με ποικίλους χαρακτηρισμούς, αυτό που σίγουρα δεν μπορούν να το στερήσουν είναι το ότι είναι εμπλουτισμένο με απόψεις και γνώσεις, όπως αυτές που κατατέθηκαν σήμερα εδώ, και νομίζω ότι είναι το μεγάλο όπλο που έχει ο κλάδος σε όλο αυτό τον

αγώνα που δίνει, η γνώση, δηλαδή, απέναντι σε μέτρα και ρυθμίσεις οι οποίες ως μόνο κίνητρο έχουνε όπως είπατε πολύ σωστά για όλο το φάσμα των μέτρων ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια και άλλες βλέψεις για το τι είναι πραγματικά το δημόσιο σχολείο.

Σε αυτό το πλαίσιο συνεχίζουμε, καλούμε τους συναδέλφους να συνεχίσουν τον αγώνα, να παρακολουθήσουν και τις επόμενες διαδικτυακές εκδηλώσεις, την επόμενη Κυριακή είναι «Η επίδραση των εφαρμοζόμενων εκπαιδευτικών πολιτικών και των κοινωνικών εκπαιδευτικών ανισοτήτων στη σχέση των μαθητών με τη γνώση και τη σχολική αποτυχία», ένα πολύ σημαντικό ζήτημα για το δημόσιο σχολείο, θα είμαστε πάλι εδώ σε αυτό το κανάλι για να μπορέσουμε να το δούμε και αυτό, φυσικά έχουμε τις εβδομαδιαίες πλέον συγκεντρώσεις ενάντια στις οποίες συμμετέχει και η ΔΟΕ από την πρώτη στιγμή για την υπεράσπιση του δημόσιου πανεπιστημίου, για τη διατήρηση του δημόσιου χαρακτήρα του, σε μία χώρα που τα πάντα συνεχώς ιδιωτικοποιούνται.

Έχουμε στις 27 του μήνα το νέο Δικαστήριο, γιατί έχουμε ως τώρα δύο αναβολές, στην απόπειρα που κάνει το Υπουργείο Παιδείας να χαρακτηρίσει παράνομη και καταχρηστική την απεργία αποχή από την ατομική αξιολόγηση, δόθηκαν δύο αναβολές στην εκδίκαση γιατί υπήρχε η αποχή των δικηγόρων, στις 27 του μήνα είναι το 3^ο μέρος αυτού του έργου που πρόκειται να παιχτεί, μία μέρα πριν από τη μεγάλη απεργία στις 28 την οποία, επίσης, καλούμε τους πάντες να συμμετέχουν σε μια..., που νομίζουμε ότι είναι μια απεργία η οποία συγκεντρώνει πέρα από το πλαίσιο των αιτημάτων που μπαίνουν από την ΑΔΕΔΥ όλα τα αιτήματα που βάζουν οι κλάδοι σχετικά με τη δημοκρατία στους χώρους εργασίας και με το πώς πραγματικά λειτουργούν ιδιαίτερα στην εκπαίδευση, και φυσικά να καλέσουμε τους συναδέλφους επειδή ακριβώς υπάρχει και το δικαστήριο 27 του μήνα και επειδή ο αγώνας έχει κρατήσει πάρα πολύ καλά, να συμμετέχουν δυναμικά στην απεργία - αποχή και να δώσουν το μήνυμα όπως είπα και εισηγητικά ότι ο κλάδος είναι εδώ και αγωνίζεται και θέλει να γίνει μια ουσιαστική και γόνιμη συζήτηση πάνω σε ζητήματα τα οποία η πολιτεία δυστυχώς αρνείται να συζητήσει και μόνο με τις μεθόδους τις παραδοσιακές δυστυχώς ή ευτυχώς, δηλαδή τους δρόμους και της συμμετοχής, πέρα από τις εκδηλώσεις σαν και αυτή που κάνουμε σήμερα, της συμμετοχής στους αγώνες και στον δρόμο, μπορεί να δει ότι πραγματικά υπάρχει ένας κλάδος ο οποίος αγωνίζεται δυναμικά.

Θέλω να ευχαριστήσω και τον κ. Μαυρουδέα και τον κ. Τσάφο και τον κ. Καψάλη για την υπομονή που είχαν να κάτσουν μαζί μας όλο αυτό το χρονικό διάστημα σήμερα, να μας μεταφέρουν τις απόψεις οι οποίες η επιστημονικότητά τους και η εμπειρία, παντρεμένες με την εμπειρία, είναι πολύτιμες για τον αγώνα που δίνει η Διδασκαλική Ομοσπονδία, τους ευχαριστούμε που είναι κοντά μας, όπως ευχαριστούμε και όλους τους ομιλητές που θα συμμετέχουν και συμμετείχαν μέχρι σήμερα σ' αυτή τη διαδικασία, ανανεώνουμε το ραντεβού μας για την επόμενη βδομάδα εδώ στις 6.30 η ώρα πάλι και ελπίζουμε ότι όλος αυτός ο αγώνας που δίνεται σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης και της κοινωνίας να είναι ένας αγώνας ο οποίος θα οδηγήσει σε μια πραγματική δημοκρατική και γνήσια εκπαιδευτική δομή στην εκπαίδευση, πέρα και μακριά από οποιοδήποτε ξένο προς την εκπαίδευση σχεδιασμό.

Από μένα και από τα άλλα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου να σας καληνυχτίσουμε και να ευχαριστήσουμε και όλους όσους συμμετείχαν και παρακολούθησαν και τη σημερινή διαδικασία και με τα ερωτήματά τους έδωσαν μια ώθηση για να ακουστούν πράγματα, καλό βράδυ.

ΛΗΞΗ ΕΡΓΑΣΙΩΝ